

AUTOHTONI ȘI ALOGENI ÎN SPAȚIUL JUDEȚULUI MUREȘ ÎN PERIOADĂ PŘEFEBDALĂ (SEC. III—X)

VALERIU LAZAR

Dacă până în pragul celei de a doua jumătăți a secolului nostru cercetarea arheologică nu s-a preocupat decât incidental de studierea perioadei prefeudale (excepție câteva necropole: Band, Sântana de Mureș, Târgu Mureș), în ultimele decenii investigarea acestei perioade a stat constant în atenția acestei cercetări.

Astăzi, aparent s-ar putea crede că descoperirile prefeudale sunt numeroase, raportându-le la suprafața județului Mureș. În realitate, ele sunt însă puține și încă puțin cunoscute privind structura și etnicitatea lor.

Se știe că, până în ultimele decenii — în spațiul ce ne reține atenția —, nu au existat preocupări serioase, sistematice, metodice pentru cercetarea mărturiilor arheologice ale perioadei prefeudale. Cele mai multe dintre asemenea mărturii au fost descoperite cu totul întâmplător. Așa se explică încă faptul că există mărturii arheologice mai restrânse (numeric), mărturii menite să ateste perioada în discuție.

La toate aceste carențe în cercetare, amintite sumar, nu putem omite faptul că, datorită specificului lor, cât și insuficienței adâncirii cercetării acestora, multe dintre descoperiri nu au fost (sau nu au putut fi) încă determinate, cu rigoarea cuvenită, etnic, mare parte dintre ele fiind considerate generic, de unii cercetători, „prefeudale“, „din perioada migrațiilor“. Pe măsura adâncirii investigațiilor (proveniență, contextul descoperirii lor, analogii comparative tipologice ș.a.), structura lor etnică este tot mai mult definită. Descoperite, în general, pe fondul cultural anterior, daco-roman, se constată că, în

ansamblu, în marea majoritate, mărturiile arheologice aparțin populației autohtone, daco-romane.

Cum am menționat, există descoperiri care provin din cercetări, sondeaje și săpături arheologice efectuate mai de mult (Band, Sântana de Mureș, Târgu Mureș), dar cele mai multe au fost scoase la lumină în ultimele decenii (Brâncovenesti, Bezid, Cipău, Cristești, Cuci, Iernut, Lechința de Mureș, Morești, Sălașuri, Sighișoara, Sângeorgiu de Mureș ș.a.).

Gama mărturiilor prefeudale provin din structurile unor *cetăți* ale perioadei, ale unor *ăsezări*, *necropole* sau *morminte izolate*. Există și mărturii descoperite izolat. Acestor descoperiri le-am putea adăuga, pentru a întregi patrimoniul arheologic prefeudal al județului Mureș, tezaurele monetare sau monedele romane târzii sau bizantine, găsite, în majoritatea lor, întâmplător.

În ansamblu, mărturiile prefeudale, bogate și variate, conferă vremii în care au fost create, prin valoarea lor documentară, legitimitatea continuității de viață istorică în aria județului Mureș.

În stadiul cercetării actuale cunoaștem puține mărturii arheologice prefeudale descoperite în ăsezări de înălțime fortificate (*cetăți*) sau în zona lor apropiată.

De altfel, și numărul acestor cetăți, cunoscute astăzi, este încă mic. O asemenea cetate, investigată abia în ultimii ani (de Gh. Baltag) este la *Albești*¹.

¹ Gh. Baltag, *Marisia*, IX, 1979, p. 101.4, 103.9, 105.; Al. Gh. Savu, în *IMPR*, I, Editura militară, București, 1984, p. 222.

„Cetatea“ de la Albești, situată la cca. 3 km sud de localitate, pe vârful unui deal de formă conică, cu pante abrupte, împădurite, își păstrează urme din fortificații sub forma unor circumvolațiuni, care înconjoară trei părți din vârf, excepție partea vestică, cea mai abruptă. Orientată spre nord, cu capetele dinspre nord și sud mai puternic întărite spre a împiedeca accesul spre șeaua dealului, fortificația cetății are o lungime de 80—85 m și o lățime de 35—40 m, închizând, în partea superioară, platoul oval (de 40×20 m), ușor înclinat în sud, mărginit de pante foarte abrupte. Pe platou au fost descoperite vestigii „preistorice“, da-cice și din sec. XIII.

Cercetarea a atestat că șanțul și valul de apărare al cetății au împreună 15—20 m lățime în marginile de nord și sud. Părțile laterale au val și șanț mai puțin pronunțate în est, în timp ce în vest fortificarea este numai în unele porțiuni.

Punct de refugiu și rezistență în perioada prefeudală (și feudală timpurie), cetatea de la Albești a asigurat observarea și controlul pe mare distanță, a văii Șapartocului spre nord, constituind o redută de rezistență, în depresiunea intradeluroasă a Șapartocului.

La baza dealului („Sub cetate“), pe care e situată cetatea, a fost investigată o așezare cu faze de locuire din secolele IV—VI și VII—XI, datate prin ceramică. Mărturiile din sec. IV—VI constau din fragmente ceramice cenușii fine, lucrate la roata rapidă, fără decor sau decorate cu benzi de caneluri. Există și fragmente ceramice lucrate cu mâna, între care fragmente dintr-un vas-borcan, cu umerii prelînși, buza ușor răsfrântă și subțiată, fundul lătit (cu postament) sau fragmente de funduri de farfurii, cu inel în relief, ori fragmente de capace ș.a.

Fragmentele ceramice din sec. VII—XI sunt constituite din pastă dură, nisipoasă, asoră, decorate cu benzi în val suprapuse, benzi în val distanțate, suprapuse din loc în loc de benzi de striuri verticale sau oblice.

Investigațiile au sectionat, în panta dealului, și o locuință semiîngropată, cu ceramică din sec. IX—X.

O altă cetate, cu larg câmp de observație, cu rol de pază și control (Valea

Luțului), a fost la *Batoș*². Fortificația „Cetății“ de la Batoș (șanț și val de apărare) a fost probabil reutilizată la sfârșitul perioadei prefeudale și începutul perioadei feudale, așa cum indică fragmentele ceramice descoperite în peretele șanțului de apărare (investigații prin sondaje A. Zrinyi, 1979; cercetări V. Lazăr, 1985, 1986).

Probabil prefeudală este și cetatea de la *Chinari*³. Sondajele arheologice efectuate aici, la „Cetate“ (A. Dankantis, A. Zrinyi, 1961) au sectionat circumvalația puternic arsă, dar nu au descoperit nici pe platoul „Cetății“, nici în valul de pământ, urme de datare. Prin forma sa, s-ar putea ca cetatea să fie din perioada prefeudală.

La *Ghindari*⁴, pe „Dealul Cetății“, punct situat pe malul stâng al Târnavei Mici, spre est de comună, au fost găsite vestigii prefeudale (ceramică), atribuite de unii cercetători (K. Horedt) populației slave. Și la *Ghinești*⁵ a fost probabil o cetate prefeudală. Literatura de specialitate menționează aici, mai sus de sat, un val lung de pământ de cca. 320 m, lat de 8—10 m, înalt de cca. 8—10 m, cu șanț în interiorul lui. În val au fost găsite vârfuri de săgeți și arme fragmentare. După opinia unor cercetători, fortificația ar putea fi un complex asemănător celui de la *Morești*, din perioada prefeudală.

O fortificație probabil prefeudală este și la *Jacu* — „Cetate“⁶. Situată pe o culme de deal cu pante abrupte către est și vest, fortificația are caracter de provizorat, fiind întărită cu valuri și șanțuri de proporții mici care sectionează șaua dealului la sud, protejând, totodată, ușor panta dinspre nord. Ca mărime și importanță strategică fortăreața este redusă. Platoul superior, pe care este așezată, alungit ca formă, are doar 30 m lungime și 8—10 m lățime. La capetele dintre nord

² I. Glodariu, M. Câmpeanu, *SCIV*, 17, 1, 1966, p. 19 nota 1; V. Lazăr, *Apulum*, XIII, 1975, p. 606; idem, *Marisia*, V, 1975, p. 37, 39, 41; A. Zrinyi, *Marisia*, VI, 1976, p. 127.50—128.

³ A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 131.13.

⁴ I. Herepei, *ErdMűz*, XXXVIII, 1933, p. 47; K. Horedt, *SCIV*, II, 1951, 2, p. 198, 23, 217, 23.

⁵ B. Orbán, *Székelyföld*, IV, 32; I. Marțian, *Rep.*, p. 20, nr. 283; M. Roska, *ErdRep.*, p. 96, nr. 20; K. Horedt, *SCIV*, II, 1951, p. 198.

⁶ Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 104, 11—105.

și sud fortificația are câte un mic val cu șanț care protejează accesul din aceste direcții. Prin mărimea ei, fortificația poate fi considerată un punct de rezistență locală ce îi este conferit și de poziția strategică, fiind situată pe cursul superior al unei văi care își trimite apele spre Târnavă Mică, adică tocmai la cumpăra apelor care separă bazinul celor două Târnavă.

O altă cetate este la Morești — „Podet”⁷, până investigată, prin săpături

⁷ I. Marțian, *op. cit.*, p. 25, nr. 417; K. Horedt, *Sargeția*, III, 1956, p. 106, 115; idem, în *ActMuz*, II, Cluj, 1956, p. 147; idem, *SCIV*, VII, 1956, 3—4, p. 462; XV, 1964, 2, p. 195, 199, 200, 202, 208; 17, 1966, 1, p. 212, 213; 18, 1967, 4, p. 585; idem, *Dacia*, 1974, p. 298.4, 301.7—304; XVIII, p. 177—178; idem, *Contribuții*, 1958, p. 51—53.7, p. 54, 55.9; idem, *Die Siedlung des 6 Jhr.u.z. aus Morești (Zentral Rumänien)*, în *Actes du VII-e Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, Praga, 1961, p. 1044—1047; idem, *ActaMN*, V, 1968, p. 422, 424, 425; idem, *Befestigte Siebenbürgen das 6 Jahrhundert u.z. aus Siebenbürgen in Siedlung, Burg und Stadt. Studien zu ihren Aufsnagen*, Berlin, 1969, pl. I/e; idem, *Morești, Graburgen in einer vor- und frühgeschichtlichen Siedlung in Siebenbürgen*, Editura Kriterion, București, 1979; K. Horedt și colab., *SCIV*, III, 1952, p. 332, 333.2, p. 338—340; IV, 1953, 1—2, p. 275, 280, 284, 286, 287, 289, 292, 298, 299, 304.3, p. 338—340; V, 1954, 1—2, p. 200, 201, 204, 205, 206, 207, 208, 211, 215, 216; VI, 1955, 3—4, p. 643, 644, 646, 647, 648, 674.10; idem, *Materiale*, IV, 1957, p. 175, 176, 179, 183; V, 1959, p. 96; I. Nestor, *SCIV*, IV, 1953, 1—2, p. 6, 86; X, 1959, 1, p. 53; 54; XI, 1960, 1, p. 18, 19; idem, în *IstRom*, I, 1960, p. 688; idem, *Dacia*, V, 1961, p. 441, nota 26; I. H. Crișan, în *AŞMM*, 3, 1955—1956, p. 43, nota 32; idem, *Itinerare arheologice transilvănene (= Itinerare)*, Ed. Sport-Turism, București, 1982, p. 241.121, p. 243; Maria (Chișvasi-) Comșa, *SCIV*, VIII, 1957 1—4, p. 272, 273, 286; IX, 1958, 1, p. 76, 78; X, 1959, 1, p. 67, 70, 71; XI, 1960, 1, p. 162; idem, *Dacia*, I, 1957, p. 313, 324; V, 1961, p. 612—615; XII, 1968, p. 361, fig. 3/1—8; p. 362, 372, fig. 7, p. 376; XVI, 1972, p. 429, 431; idem, în *IstRom*, I, 1960, p. 741; idem, *Apulum*, XI, 1973, p. 262, nota 16; idem, *Crisia*, IV (?), 1974, p. 67, nota 13; Gh. Bichir, *SCIV*, IX, 1958, p. 438, nota 4; A. Dankanits, I. Ferenczi, *Materiale*, VI, 1959, p. 611; D. Protase, *Materiale*, VI, 1959, p. 392; idem, *ActaMN*, III, 1966, p. 407; idem, *Banatica*, I, 1971, p. 103—104; idem, *Marisia*, X, 1980, p. 740—741; M. Rusu, *Dacia*, III, 1959, p. 512; VI, 1962, p. 285, 286; idem, *Materiale*, VIII, 1962, p. 351; idem, *Apulum*, IX, 1971, p. 725; idem, *ActaMN*, VIII, 1971, p. 200—201; XVII, 1980, p. 146, nota 29, p. 148; Székely Z., *Materiale*, VI, 1959, p. 525, 528, 529; M. Macrea, K. Horedt, în *IstRom*, I, 1960, p. 636, 713, 714; M.

sistematic efectuate între anii 1951—1955 (K. Horedt și colaboratorii). Punctul, situat pe malul drept al Mureșului (platou triunghiular, întins în formă de limbă deasupra satului), face parte din terasa a doua a Mureșului, având o lungime de cca. 600 m și, la baza lui, de 300 m. Cu vârful („Cetate“, „Cetățuie“, denumiri date de localnici) fortificat, „Podet” este legat de un alt platou — „Hulă“ („La hulă“), iar pe latura opusă cu Mureșul este înconjurat de valea „Pârâului Cetății“, dincolo de care panta urcă peste Măzăriște („Borșofed“), „Ciurgău“ („La Ciurgău“) și „Între șanțuri“.

Mărturiile descoperite în acest perimetru au vechime mult milenară. În epoca prefeudală aici și în împrejurimi a fost o mare așezare fortificată ale cărei incertitudini nu au putut fi încă precizate.

Ea avea locuințe-bordei, de formă pătrată de 3—4 m, altele mai mari, de 6×6 m, locuințe-bordei cu acoperiș bilateral în formă de șea, susținut de câte trei stâlpi pe cele două laturi opuse. Inventarul bordeielor consta din rășnițe, greutăți de război de țesut, foarte numeroase (într-un bordei au fost trei asemenea războaie de

Macrea, I. H. Crișan, *ActaMN*, I, 1964, p. 331, 333, 357.70 a; Bakó G., *SCIV*, XII, 1961, 1, p. 161; XIII, 1962, 2, p. 455, 456; Al. Popa, *Apulum*, IV, 1961, p. 227; idem, *Marisia*, V, 1975, p. 11; VI, 1976, p. 20, 22; C. Daicoviciu, în *Din ist. Trans.*, I, 1963, p. 64, 69; idem în *Unitate și continuitate...*, 1968, p. 88—89; Em. Condurachi, *Dacia*, VIII, 1964, p. 29, 32; I. Ferenczi, *Apulum*, V, 1965, p. 123; idem, *ActaMN*, VII, 1970, p. 566; Eugenia Zaharia, *Dacia*, IX, 1965, p. 84, nota 7; XV, 1971, p. 277; N. Vlăsa, *ActaMN*, IV, 1967, p. 511; Șt. Pascu, M. Rusu și colab., *ActaMN*, V, 1968, p. 173, nota 43, p. 179; Dan Gh. Teodor, *SCIV*, 21, 1970, 1, p. 117; Șt. Pascu, *FI*, I, 1971, Bistrița, p. 12; Gh. Diaconu, *Dacia*, XV, 1971, p. 263, Anexa 1/15; G. Ferenczi, *StMat*, III—IV, Târgu Mureș, 1972, p. 150; R. Harhoiu, *SCIV*, 23, 1972, 3, p. 500, 501; idem, în *Dicționar de istorie veche a României (= Dicționar)*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 294, 295; R. Harhoiu, R. Popa, *Ibidem*, p. 415; Gh. Anghel, M. Blăjan, *Apulum*, XII, 1974, p. 325, 326; XV, 1977, p. 296; Lucian Chifescu, *MN*, I, 1974, p. 64; Ioana Hica, în *memoriam Constantini Daicoviciu*, 1974, p. 169; E. Chirilă, Ioan Chifor, *ActaMP*, I, 1977, p. 181; A. Zrinyi, *Marisia*, VII, 1977, p. 99; C. Gaiu, *ActaMP*, III, 1979, p. 541, 542; Ioan Mitrea, *Carpica*, XII, 1980, p. 91, 94, 95, 96, 106; XIV, 1982, p. 348; M. Babeș, *SCIV*, 32, 1981, 3, p. 327; V. Lazăr, *RB*, VII, 1993, p. 86—87, nota 27 (cu bibliografia).

țesut), ceramică etc. Bordeiele aveau în interiorul lor vetre de foc.

Ceramica era constituită din vase sferice cu fundul plat, de culoare cenușie, lucrate la roată și neornamentate. Erău însă și vase confecționate dintr-o pastă mai fină, cu ornamente lustruite. Oasele de animale descoperite în așezare (în bordeie sau între ele) aparțineau unor specii domestice (căine, gâscă, bivol etc.) sau sălbatică (lup, cerb, iepure). Cimitirul așezării era pe „Hulă“.

Așezarea, datată în sec. V—VI, era fortificată, fiind puternic întărită cu mai multe linii de fortificații, constituite din valuri de pământ și șanțuri. Adâncimea șanțurilor, probabil și a valurilor, era de 4,5—5 m.

Săpăturile arheologice au arătat că profilul liniilor de fortificație diferă, având fiecare specificul lor.

Șanțurile, câteodată dublate, au avut de obicei o pantă piezișă, spre exterior o treaptă intermediară. Linia exterioară a fortificației începe pe marginea platoului de pe „Hulă“, urcă la „Furci“, ocolește spre sud, trece peste „Ciurgău“ și „Măzăriște“ până „Între șanțuri“. Ea are o lungime de cca. 1,5 km.

A doua linie pleacă de la colțul „Podeiului“ și trece peste „Ciurgău“ până la „Măzăriște“, la o distanță de cca. 300 m de linia exterioară, fiind însă paralelă cu aceasta. Ea desparte „Podeiul“ de „Hulă“. Linia a treia trece peste „Măzăriște“, având o lungime de cca. 150 m. Cercetările au arătat că valurile au în total peste 2 km și că așezarea este documentată, prin numeroase mărturii arheologice, și în perioada feudală timpurie.

Desigur, în aria județului Mureș există mai multe cetăți, care mai păstrează urme de fortificații. Pentru perioada prefeudală le-am prezentat doar pe acestea, dar este posibil ca nu toate să aparțină exclusiv perioadei, întrucât multe dintre ele au fost cercetate sumar (excepție cea de la Morești).

De asemenea, este probabil ca unele cetăți prefeudale să nu aparțină în totalitate, în mod exclusiv populației autohtone. La Morești există în contextul mărturiilor autohtone și mărturii ale unor populații alogene (gepizi, avari) și această

structură etnică poate fi și în cazul altor cetăți.

De aceea, am și evitat să le atribuim numai populației autohtone, deși — în mare — conținutul arheologic din structura lor, cât și din zona limitrofă, pot să le justifice apartenența la această populație.

Dacă numărul cetăților prezentate ca prefeudale este mic, numărul așezărilor perioadei în discuție este mai mare, multe localități având, în perimetrul lor, consemnate mai multe așezări. Astfel, la Albești se cunosc două asemenea așezări. Cea de la poala „Cetății“ (de la „Sub Cetate“), cu orizonturi de locuire din secolele IV—V și VII—XI, am prezentat-o⁸. O altă așezare este la „Canton“⁹, punct situat la nord-est de comună, pe malul stâng al Târnavei Mari, aproape de pârâul „Valea Hotarului“.

Ceramica descoperită în așezare (investigată de Gh. Baltag, 1978) a aparținut unui strat de cultură, gros de 0,40—0,50 m, acoperit de un altul cu depuneri aluvionare, gros de 2 m, ce constituie fundamentul așezării. Ceramica constituită dintr-o pastă dură, aspră, brun-roșcată, decorată cu caneluri late distanțate, lucrată la roată, a fost datată în secolul VIII—XII.

Două așezări există și în perimetrul comunei Batoș. Una la „Grajduri“¹⁰, alta pe terasa „Gledinel“¹¹. Din prima așezare, cu prilejul unei periegeze (1967) și a unui sondaj (A. Zrinyi, 1968), au fost scoase la suprafață, dintr-un șanț de drenaj, fragmente ceramice din secolul al IV-lea, aparținând culturii Sântana de Mureș.

La „Gledinel“, terasă inferioară a Luțului, săpăturile arheologice (V. Lazăr, 1965, 1968, 1975) au pus în lumină numeroase fragmente ceramice, datate în secolele VII—VIII.

La *Bezid* numărul așezărilor prefeudale, toate explorate prin săpături sistematice (Székely Z., 1958, 1959, 1960, 1961), este

⁸ Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 101.4, 103.9, 105.

⁹ *Ibidem*, p. 101.4.

¹⁰ A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 127—129 și pl. LX, LXI; idem, XI—XII, 1982, p. 22; M. Petică, *Marisia*, VII, 1977, p. 454; VIII, 1978, p. 86; K. Horedt, *Marisia*, IX, 1979, p. 73 A. 2.

¹¹ V. Lazăr, *Apulum*, XI, 1975, p. 611; idem, *Marisia*, X, 1980, p. 758, 759.

mai mare. O așezare este pe botul de deal „Doborotvanya”¹², situat pe partea stângă a pârâului Loț. Din așezare au fost dezvelite bordeie cu vetre deschise și pietrare, cu ceramică din secolele VII—VIII (vase de tip „Praga”), în asociație cu vestigiile de tradiție autohtonă.

În alt punct, „Fâneța Mare”¹³, au fost decopertate, prin săpături, în așezarea de aici — patru bordeie cu vetre-pietrar. În bordeiul nr. 1 s-au constatat două nivele de locuire (sec. IV — Sântana de Mureș și elemente autohtone, daco-romane, carpice ? ; sec. VII—VIII, cu vase de tip „Praga”). Ceramica descoperită, prin sondaj, în bordeiul nr. 4 este din secolul al IV-lea și aparține unor vase de tip *Krausengefäss*. Prin mărturiile descoperite, așezarea din acest punct reflectă (după opinia lui Székely Z.) simbioza elementului băstinaș, daco-roman, cu cel din sec. VII—VIII, slav.

O așezare prefeudală a fost explorată în punctul Loț¹⁴. Ea avea locuințe de

suprafață, dreptunghiulare, cu vetre-pietrar, datate, prin inventar, în secolul al IV-lea. Ceramica descoperită este de tip Sântana de Mureș, dar există în inventarul așezării și evidente forme moștenite din ceramica romană provincială. Spre exemplu, tipul de vas (tip 3, după Székely) — cana cu două toarte, cu marginea îngroșată, cu pântec bombat și cu fund profilat, din pastă fină, cenușie sau cu lustru negru, este o formă a acestei ceramici. Strachina (tip 10, după Székely) cu marginea ușor îngroșată sau rășfrântă în afară ori înăuntru, cu umărul unghiular sau arcuit și cu fundul plat sau profilat este de origine locală. De asemenea, tipul de vas-chiup (*Krausengäfass*) prezent în așezare este tot o formă locală.

În aria localității au mai fost explorate așezări prefeudale în punctul „Sare de mălase”¹⁵ și pe „terenul lui Rădulay Ferenc”¹⁶ (aici — două bordeie dreptunghiulare cu vetre-pietrar din sec. IV).

La *Bogata*, în punctul „Sub vii”¹⁷ (km 220 din șosea spre comună), literatura de specialitate menționează de asemenea o așezare, ca și la *Breazu* — „Moară”¹⁸. Aici, câteva sondaje (I. Novák, 1942 ; D. Popescu și colab., 1951) au dus la descoperirea unei așezări locuite în mai multe epoci. distrusă în bună parte de cariera

nota 136 ; A. Zrinyi, *op. cit.*, 130.7 ; M. Petică, *Marisia*, VII, 1977, p. 88 ; idem, IX, 1979, p. 130 ; Ioan Mitrea, *Carpica*, XI, 1979, p. 173 ; XIV, 1982, p. 348 ; Șt. Olteanu, *Carpica*, XII, 1980, p. 20.

¹⁵ Székely Z., *Materiale*, IX, 1970, p. 297.16 ; idem, *Marisia*, VI, 1976, p. 117.4, p. 118.

¹⁶ Székely Z., *Materiale*, V, 1959, p. 240 ; VII, 1961, p. 184.5 ; VIII, 1962, p. 336—337 ; idem, *Aluta*, I, 1969, p. 60, 65, 185 ; III, 1971, p. 131, 136, 138 ; idem, *Marisia*, VI, 1976, p. 117.1 ; I. Ioniță, *ArhMold*, IV, 1966, p. 190, 193, 195, 232 ; D. Protase, *PC*, 1966, p. 190.3 ; Ioan Pop, *Cumidava*, I, 1967, p. 98 ; Bakó G., *SCIV*, 19, 1968, 1, p. 74 ; Gh. Diaconu, *Dacia*, XV, 1971, p. 265.3 ; Gh. Bichir, *Cultura carpică*, Editura Academiei, București, 1973, p. 167 ; Cătălina Bloșiu, *op. cit.*, p. 220, nota 126, 221, nota 136 ; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 129.6 ; M. Rusu, *Apulum*, IX, 1979, p. 718.

¹⁷ D.-I. Berciu, *Apulum*, II, 1946, p. 3, 2 f, p. 21.

¹⁸ M. Roska, *ErdRep*, p. 37, nr. 81 ; K. Horedt, *SCIV*, II, 1951, 2, p. 195.9 ; K. Horedt și colab., *SCIV*, III, 1952, p. 311, 327—328 ; K. Horedt, *Untersuchungen...*, 1958, p. 88 ; M. Rusu, *Apulum*, IX, 1971, p. 724 ; D. Popescu, *Dacia*, XVIII, 1974, p. 213 ; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 130.9, pl. XCIII (cataramele).

de pietriș, exploatare. Alături de fragmentele ceramice descoperite au fost scoase la iveală și două cataramă din bronz, databile în sec. VI (piesele în M.I.T., inv. nr. VI, 1940). În ansamblul lor, materialele descoperite se încadrează în secolele V—VI.

Valoroase sunt descoperirile prefeudale de la Cipău.

În punctul „Dealul Șăuliei”¹⁹, cu prilejul unor lucrări în balastiera de aici, a fost descoperit, în 1961, un vas cenușiu, decorat sub buză cu linii în val încadrate între linii paralele. Vasul (în Muz. jud. Mureș, donat de Eckhardt Sinbad, șeful de atunci al balastierei) este din secolul V.

La „Gârle”²⁰, odată cu deschiderea carierei de pietriș și nisip de aici, au fost secționat, într-o așezare, trei gropi (N. Vlassa, 1952), ce aveau material ceramic din sec. IV. Ulterior (1953, 1954), noi sonde au dezvelit și morminte de incinerare cu urne. Săpăturile din 1953 au decopertat trei bordeie, de formă rectangulară, și trei gropi, cu inventar (ceramică fină, cenușie, asociată cu câteva cioburi roșii de tradiție romană și monede din epoca constantiniană). Reluate în 1954,

¹⁹ A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 134.14 d.

²⁰ K. Horedt și colab., *SCIV*, V, 1954, 1—2, p. 220—222; VI, 1955, 3—4, p. 658.1, 659, 662.2, 671; idem, *Materiale*, IV, 1957, p. 183—184, 185.2; K. Horedt, în *ActMuz*, Cluj, 1956, p. 142; idem, *Contribuții...*, 1958, p. 57, fig. 8; idem, *Dacia*, II, 1958, p. 534; idem, *SCIV*, 17, 1966, 1, p. 212; D. Protase, I. Tigăra, *Materiale*, VI, 1959, p. 392; M. Rusu, *Dacia*, III, 1959, p. 486, 489; idem, *ActaMN*, XVII, 1980, p. 148; Gh. Diaconu, *Dacia*, 1961, p. 421; VIII, 1964, p. 201, 209; idem, *SCIVA*, 30, 1979, 4, p. 548, 551; D. Popescu, *Dacia*, V, 1961, p. 576.79, 580.79, 581.79; XVIII, 1974, p. 192, 193, 196, 210, 213; Em. Condurachi, *Dacia*, VIII, 1964, p. 30; M. Macrea, I. H. Crișan, *ActaMN*, I, 1964, p. 331, 352.29 c; N. Vlassa, *SCIV*, 16, 1965, 3, p. 501—516 (în-deosebi p. 505, 508, 509); idem, *ActaMN*, II, 1965, p. 29—30.13 1; D. Protase, *PC*, 1966, p. 114; idem, *ActaMN*, III, 1966, p. 405—407; Bakó G., *SCIV*, 19, 1968, 1, p. 74; Șt. Dănilă, *Materiale*, IX, 1970, p. 436; R. Harhoiu, *Dictionar*, 1976, p. 294, 295; Al. Popa, *Marisia*, VI, 1976, p. 19, 20, 21, 25; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 131—132.14 a, 133; Ioana Hica-Câmpeanu, *ActaMN*, XV, 1978, p. 292.3; Ioana Hica-Câmpeanu, Alexe Mureșan, *Marisia*, VIII, 1978, p. 762.3; Al. Maței, *ActaMP*, III, 1979, p. 487; E. Stoicovici, M. Blăjan, *Apulum*, XX, 1982, p. 149 nota 29; V. Lazăr, *RB*, VII, 1993, p. 79, nota 7 (cu bibliografia privind ansamblul descoperirilor).

Săpăturile au golit alte gropi. Bordeii nr. 4 și gropile a și c. (după clasificarea lui Horedt și colab.) au fost date în sec. IV; celelalte bordeie și groapa c în sec. V—VI. Două bordeie noi, din sec. V—VI au fost dezvelite prin săpăturile din 1955. Ele au adus la lumină și numeroase materiale ceramice dintr-un al treilea bordei, datat în aceleași veacuri. Sondajele din 1956 au mai secționat un bordei. În 1959 — un tezaur monetar.

Deci, în acest spațiu au fost descoperite, între 1952—1959, bogate și variate mărturii arheologice prefeudale. Din secolul IV: trei gropi cu vase (1952); un bordei tăiat de canalizări, care a conținut tezaurul monetar constantinian; trei urne de incinerare (1953); bordeii nr. 4 și gropile a, c (1954); tezaurul monetar din 1959; din sec. V—VI: mai multe bordeie tăiate de carieră între anii 1953—1957; alte bordeie apărute în săpăturile de salvare din 1953—1955; un cimitir de înhumare (la ICIA), legat de așezarea cu bordeie din sec. V—VI de la „Gârle”.

Din același context arheologic, provine, ca descoperire izolată, și un vas de provizii, cenușiu-închis, lucrat la roată, dintr-o pastă degresată cu nisip, bine arsă, cu marginea trasă înăuntru, fără decor (donat de N. Vlassa, Muz. jud. Mureș, inv. nr. 4067).

Asupra mormintelor (a inventarului lor) și descoperirilor monetare vom reveni. Importante descoperiri sunt și la Cipău — Sfântu Gheorghe²¹. În acest punct, încon-

²¹ K. Horedt și colab., *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 661.2c, 662, 671.3; idem, *Materiale*, IV, 1957, p. 184, 185.5; K. Horedt, *SCIV*, VII, 1956, 3—4, p. 399, 400; 23. 1972, 3, p. 500; idem, *Contribuții*, 1958, p. 57, fig. 8, 85, 86; idem, *Dacia*, XVIII, 1974, p. 187; M. Rusu, *Materiale*, II, 1956, p. 700; idem, *Dacia*, VI, 1962, p. 285—286; idem, *ActaMN*, III, 1962, p. 403.2, 405, fig. 6/3, 9; XVII, 1980, p. 383, 386; idem, *Apulum*, IX, 1971, p. 720, 721; Maria (Chișvasi)-Comșa, *SCIV*, VIII, 1957, 1—4, p. 272; IX, 1958, 1, p. 76, 78; 82/83, fig. 1; X, 1959, 1, p. 70; XI, 1960, 1, p. 162; idem, *Dacia*, I, 1957, p. 313; XII, 1968, p. 362, 363; XVI, 1972, p. 431; idem, în *IstRom*, I, 1960, p. 741, 742; I. Nestor, *SCIV*, X, 1, 1959, p. 59; idem, în *IstRom*, I, 1960, p. 689; Székely, *Materiale*, VI, 1959, p. 525, 529; idem, *SCIV*, XIII, 1962, 1, p. 47—56; D. Popescu, *SCIV*, XII, 1961, 1, p. 141.74; idem, *Dacia*, V, 1961, p. 576.79, 580.79, 581.79; XVIII, 1974, p. 213; Bakó G., *SCIV*, XIII, 1962, 2, p. 456; M. Macrea, I. H. Crișan, *ActaMN*, I, 1964, p. 333, 352.30 b; N. Vlassa, *ActaMN*, II, 1956, p. 25—26.11 a; Ioan

jurat de o cotitură a Mureșului, pe malul drept, în fața așezării de la Cipău, amplele investigații făcute (M. Rusu, 1954—1956, 1960, 1990, 1991, 1992, 1993) au pus în evidență o așezare de lungă durată (epoca bronzului — sec. XIV—XV). Mărturiile arheologice, rezultate din descoperirea unor locuințe de suprafață și bordeie, sunt foarte bogate și ele aparțin îndeosebi epocii romane târzii (sec. III—IV) și perioadei prefeudale (sec. VIII—IX). Nu lipsesc din această perioadă vestigii din sec. V—VI, și X—XII.

Urme (patru vase cenușii, lucrata la roată) au fost descoperite la *Cornești* (Crăciunești)²², în zona bisericii reformate. Ele provin, probabil, dintr-o așezare. Pieșele (astăzi în Muz. jud. Mureș) au fost date, pe baza unor elemente de formă (urmele inelelor de fund, a profilului străchinilor, buza înclinată spre interior) la sfârșitul secolului al IV-lea — secolul V. Tot de la *Cornești*, de la „*Dâlma lui Bene*“, punct situat deasupra dealului bisericii, au fost scoase la suprafață, prin lucrări agricole, fragmente ceramice, de culoare cenușie-negricioasă, din secolele IV—V. Materialele provin, probabil, dintr-o așezare, aflată aici, în zonă.

Din *Cornești* (com. Adămuș)²³, se menționează descoperiri (ceramică fragmentară) din cultura Sântana de Mureș.

Cum am amintit, mărturiile arheologice produse în așezarea rurală daco-romană de la *Cristești*²⁴ sunt atestate și în se-

colul IV. Atelierele de olărit de aici au creat ceramică pentru nevoile locale și pentru spațiul limitrof, această ceramică (prin forme, decor ștampilat) dovedind continuitatea autohtonilor în acest spațiu și în perioada postromană.

Dar, în aria așezării se cunosc și alte descoperiri izolate (vase, morminte, monede). Dintr-o „groapă de gunoi“, din zona „*Azomureșului*“, de pe malul Mureșului, a fost salvat (A. Zrinyi, 1961) un vas-cazan, de culoare roșcată, din pastă brună, bine arsă. Pieșea era decorată pe umăr cu benzi de linii ondulate, iar pe buza mici incizii discontinue, efectuate cu pieptenele. Forma asemănătoare cu alte produse de olărie din atelierele romane de olărit de aici, vasul-cazan a fost încadrat în secolul al IV-lea.

Dintr-o așezare a populației locale provin numeroase fragmente ceramice din sec. IV—VI, VIII—IX sau feudale timpurii (sec. XI—XII), găsite la *Cuci*, în punctul „*Hotarul Orosiei*“, punct situat pe malul Mureșului, între *Cuci* și *Orosia*.

Vestigii prefeudale din așezări se cunosc la *Daia* — „*Grădina lui Miron*“²⁵ (fragmente ceramice; colecția E. Amlacher, T.I.M., inv. P. 61.828), și *Dedrad*. Aici, în punctul „*În vii*“²⁷, în locul unde a fost descoperit depozitul de unelte agricole din epoca romană, au fost descoperite și numeroase fragmente ceramice care, prin factura lor, se încadrează în ceramica secolelor VIII—IX.

Pop. *Cumidava*, II, 1968, p. 12; V. Spinei, D. Monah, *MemAntiq*, II, 1970, p. 383, 396; D. Protase, *Banatica*, I, 1971, p. 100, 102, 104; idem, *Autohtonii*, 1980, p. 68; I. Mitrofan, *ActaMN*, IX, 1972, p. 153; Gh. Lazin, *StCom*, Satu Mare, III, 1975, p. 72; Al. Popa, *Marisia*, VI, 1976, p. 19, 21, 22, 25; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 133.14 b, 142; Gh. Anghel, M. Blăjan, *Apulum*, XV, 1977, p. 296, nota 26; C. Gaiu, *Apulum*, XVII, 1979, p. 268; Ioan Mitrea, *Carpica*, XII, 1980, p. 73; idem, *Symposia Thracologica*, 5, Miercurea Ciuc, 1987, p. 103; Ana Maria Velter, *SCIVA*, 39, 1988, 3, 1988, 3, p. 268.90, nr. 102, p. 264, fig. 1/102; V. Lazăr, *RB*, VII, 1993, p. 79—80, cu notele 8, 9 (bibliografie referitoare la toate descoperirile).

²² A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 134—135.15.

²³ M. Petică, *Marisia*, VIII, 1978, p. 86; K. Horedt, *Marisia*, IX, 1979, p. 73.A.6.

²⁴ Székely Z., *Aluta*, I, 1969, p. 9; C. Preda, *SCIV*, 23, 1972, 3, p. 400, fig. 2/72. A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 135.16, 148, 151; I. Hica-Câmpeanu, *ActaMN*, XVI, 1979, p. 163; N. Vlassa, *ActaMN*, XVI, p. 179; Ana-Maria Velter, *SCIVA*, 39, 1988,

3, p. 263, nota 47, pct. 20; p. 271, fig. 2/20; G. Trohani, *Cercetări*, 1988, p. 7; V. Lazăr, *RB*, VII, 1993, p. 80—82, nota 11 (cu bibliografia descoperirilor, inclusiv cele postromane).

²⁵ M. Rusu, *Materiale*, VIII, 1962, p. 351; Șt. Dănilă, *Materiale*, IX, 1970, p. 436; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 137.18; K. Horedt, *Marisia*, IX, 1979, p. 74 C.6; V. Lazăr, *Steaua roșie*, XXIX, 30 (9269), 6.II.1989, p. 3; idem, în *RB*, VII, 1993, p. 84—85, notele 23, 24 (cu bibliografie).

²⁶ T. Soroceanu, Gh. Lazarovici, E. Amlacher, M. Mureșan, *Marisia*, VII, 1977, p. 59 a.

²⁷ I. Glodariu, M. Câmpeanu, *SCIV*, 17, 1966, I, p. 19, nota 1; M. Rusu, *ActaMN*, VIII, 1971, p. 200; idem, *Apulum*, IX, 1971, p. 725; A. Zrinyi, *op. cit.*, VI, 1976, p. 137.19; M. Petică, *Marisia*, VII, 1977, p. 454; Șt. Olteanu, N. Neagu, D. Șeclăman, *SCIVA*, 32, 1981, 2, p. 225 (metalurgie).

Și pe teritoriul localităților *Ernei*²⁸ și *Gălățeni*²⁹ sunt menționate vestigiile arheologice prefeudale (sec. V—VI).

La *Goreni*, asemenea vestigii, provin din două puncte topografice: „Hrean“ și „La Cruce“. Din punctul „Hrean“³⁰, situat pe malul drept al pârâului Luț, dintr-o întinsă așezare prefeudală, au fost scoase la iveală (sondaje — V. Lazăr, M. Grozav, 1978) numeroase fragmente ceramice ce se eșalonează cronologic între sec. IV—XII. Dintre categoriile ceramice descoperite, se remarcă ceramica din sec. VII—IX. Ceramica secolului VII nu mai prezintă finețea caracteristică perioadelor anterioare, e lucrată manual și are incizii adânci. Cea din sec. VIII—IX, de culoare brun-roșcată, cu nisip în compoziția pastei, este decorată cu brăuri de linii subțiri în val, multe fragmente provenind de la vase mari cu buza evazată, îngustă și subțire.

Din așezarea de pe micul platou, aproape plan „La cruce“³¹, situat la ieșirea din sat, în stânga drumului ce duce spre Dedrad, a ieșit, prin arătură (1960), un vas fragmentar, datat în secolul V (piesa donată de M. Câmpean Muz. jud. Mureș).

Ceramică din sec. IV (cultura Sântana de Mureș) a fost descoperită la *Gornești*³². Un vâscior cenușiu, descoperit izolat, aici, este menționat de Șt. Kovács.

În aria orașului *Iernut* sunt menționate mai multe așezări prefeudale. Unele au fost cercetate sau investigate prin sondaje și săpături arheologice restrânse (N. Vlassa).

²⁸ K. Horedt, *Contribuții...*, 1958, p. 59, fig. 8; D. Popescu, *Dacia*, XVIII, 1974, p. 213.

²⁹ K. Horedt, *SCIV*, II, 1951, p. 201; V. Lazăr, *Marisia*, VII, 1977, p. 443, nota 1.

³⁰ A. Zrinyi, *Marisia*, VI, 1976, p. 138.23 b (il.); M. Petică, *Marisia*, VII, 1977, p. 454; cercetări personale — V. Lazăr, M. Grozav, inedite.

³¹ I. Glodariu, M. Câmpeanu, *SCIV*, 17, 1966, 1, p. 19, nota 1; A. Zrinyi, *Marisia*, VI, 1976, p. 138.23 a (il.); idem, XI—XII, 1981—1982, p. 21; M. Petică, *op. cit.*

³² Șt. Kovács, *Dolg*, III, pl. 12, p. 269, nr. 1, K. Horedt și colab., *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 671, pct. 7; K. Horedt, *Contribuții*, 1958, p. 59, fig. 8; Al. Popa, *Marisia*, VI, 1976, p. 18, 25; A. Zrinyi, *Marisia*, VI, 1976; M. Petică, *Marisia*, VIII, 1978, p. 86; G. Trohani, *Cercetări*, 1988, p. 3.

La „*Bideșcutul Mare*“³³, săpăturile au scos, din stratul superior de depuneri, de culoare negricioasă, gros de 35—40 cm (în S₅, S₆) fragmente ceramice din „epoca migrațiilor“.

De la „*Biserica reformată*“³⁴ se menționează ceramică cenușie lustruită, cu vase lucrate cu mâna, datate în sec. V—VI.

Fragmente ceramice din secolele IV—VI au fost descoperite, cu prilejul unor lucrări agricole, și pe terasa Mureșului, în livada și curtea castelului feudal³⁵.

*Cimitirul vechi*³⁶ a distrus o așezare din „epoca migrațiilor“ (materialele în Muz. jud. Mureș).

Pe întinsul platou „*Hulpiști*“³⁷, situat la vest de oraș, pe malul stâng al Mureșului, este o așezare postromană (sec. IV), cu fragmente ceramice. În așezare există vestigiile și din sec. V—VI (ceramică cenușie lustruită, vase lucrate cu mâna, ca la Cipău — „*Gârle*“, puțin cercetate însă sistematic).

La „*Lutărie*“³⁸, cu prilejul unor lucrări de exploatare, prin secțiunea unor bordeie au fost scoase la iveală fragmente ceramice din secolul al IV-lea și din secolele V—VI (de tip Morești).

³³ Pentru ansamblul descoperirilor din aria orașului Iernut a se vedea: V. Lazăr, *RB*, VII, 1993, p. 85 (cu nota 25 — bibliografia mărturiilor de aici); N. Vlassa, *Materiale*, IX, 1970, f. 169, 171 fig. 5-6, 10.

³⁴ K. Horedt și colab., *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 672; N. Vlassa, *ActaMN*, II, 1965, p. 32; Al. Popa, *Marisia*, VI, 1976, p. 19, 25.

³⁵ K. Horedt și colab., *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 672; N. Vlassa, *ActaMN*, II, 1965, p. 33.15 j, p. 37, fig. 14; Al. Popa, *op. cit.*; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 139.27, pl. LXXI.

³⁶ N. Vlassa, *op. cit.*, p. 32.15 h, p. 37, fig. 14; Al. Popa, *op. cit.*

³⁷ K. Horedt și colab., *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 672.8—673; K. Horedt, *Dacia*, XVIII, 1974, p. 187; D. Popescu, *SCIV*, XII, 1961, 1, p. 141.74; idem, *Dacia*, V, 1961, p. 576.79, 580.79, 581.79; M. Rusu, *Materiale*, VIII, 1962, p. 351 (sec. V); M. Macrea, I. H. Crișan, *ActaMN*, I, 1964, p. 319, 331, 355.55 a (sec. IV); N. Vlassa, *ActaMN*, II, 1965, p. 32.15 d, p. 37, fig. 14; III, 1966, p. 400.1; idem, *SCIV*, XIII, 1962, 1, p. 153—155; Al. Popa, *op. cit.*, p. 19, 25; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 139.27.

³⁸ K. Horedt și colab., *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 672—673; N. Vlassa, *ActaMN*, II, 1965, p. 32; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 139.27.

Fragmente ceramice din secolele V—VI (astăzi în Muz. jud. Mureș) au fost găsite și pe terenul de sport³⁹.

În sfârșit, sub crusta unei vetre de cup-tor (S₂), din punctul „Toțăghi“⁴⁰, au fost scoase, prin săpături, cioburi din epoca migrațiilor⁴¹.

Vestigiile prefeudale au fost scoase la iveală, prin săpături sistematice, și la Lechința de Mureș — „Săliște“⁴¹, în cu-

³⁹ N. Vlassa, *ActaMN*, II, 1965, p. 32.15 i, p. 37, fig. 14.

⁴⁰ N. Vlassa, *Materiale*, IX, 1970, p. 169.

⁴¹ Pentru descoperirile de la Lechința de Mureș; mormintele „gripide“ (sec. V—VI din cimitirul Mureșului (sec. IV, „gotic“), Sântana de Mureș; mormintele „gripide“ (sec. V—VI din cimitirul învecinat „Săliștei“) dăm o bibliografie globală, *selectivă* (care ne-a fost accesibilă); E. Beninger, *Mannus*, 30, 1938, p. 122—141, p. 124, fig. 2 (vasul ornamentat cu șerpi); D. Popescu, *Dacia*, II, 1925, p. 304—344 (il.); idem, *Dacia*, II, 1958, p. 484.40; V, 1961, p. 576.80, 580.80, 581.80; XVIII, 1974, p. 192, 193, 197, 200, 210; idem, *Materiale*, II, 1956, p. 134, 190; idem, *SCIV*, XI, 1961, 1, p. 141.75; V. Pârvan, *Getica*, 1926, p. 379; C. Daicoviciu, *AISC*, III, 1936—1940, p. 266, 267, 268, 269; idem, *La Trans*, 1945, p. 251; Șt. Pascu, *Transilvania*, 1944, p. 36; K. Horedt, *SCIV*, II, 1951, 2, p. 199.24, 213, 217.24; 17, 1966, 1, p. 212, 213; 18, 1967, 4, p. 576, 582, 590.7; idem, *ActMuz*, Cluj, 1956, p. ; idem, *Contribuții*, 1958, p. 24.53, 39; idem, *Untersuchungen*, 1958, p. 17—20, 22; idem, *Dacia*, II, 1958, p. 534; idem, *Marisia*, IX, 1979, p. 69; K. Horedt și colab., *SCIV*, III, 1952, p. 311, 327.7, 8, 9, p. 332—333; V, 1954, 1—2, p. 222; VI, 1955, 3—4, p. 674.9; I. Berciu, *Materiale*, IV, 1957, p. 336, 347; M. Rusu, *Dacia*, III, 1959, p. 512; idem, *ActaMN*, XVII, 1980, p. 146, nota 29; I. H. Crișan, *SCIV*, XI, 1960, 2, p. 285; idem, *ActaMN*, II, 1965, p. 39; Șt. Ferenczi, *OmCD*, 1960, p. 201, 203, 204; M. Macrea în *IstRom*, I, 1960, p. 634; idem, *Viața în Dacia romană*, 1969, p. 475; I. Nestor, *op. cit.*, p. 688; A. Nestor, Eugenia Zaharia, *Materiale*, VII, 1961, p. 176; Em. Condurachi, *Dacia*, VIII, 1964, p. 30; Gh. Diaconu, *Dacia*, VIII, 1964, p. 196, fig. 1/4 (hartă); XV, 1971, p. 263, I/13; XVII, 1973, p. 259, 260.23; M. Macrea, I. H. Crișan, *ActaMN*, I, 1964, p. 331, 356.60 a, 363; D. Protase, *PC*, 1966, p. 117.11, 138; idem, *Riturile*, 1971, p. 118, fig. 37/3, p. 190; idem, *Autohtonii*, 1980, p. 52—53; Bakó G., *SCIV*, 19, 1968, 1, p. 73, nota 53; Cătălina Bloșiu, *Mem. Antiq.*, I, 1969, p. 170, nota 8; Székely Z., *Aluta*, I, 1969, p. 19; Șt. Dănilă, *Materiale*, IX, 1970, p. 436; Maria Comsa, Doina Ignat, *Dacia*, XV, 1971, p. 349; M. Blăjan, *Apulum*, X, 1972, p. 730, 733, 734, 735; R. Harhoiu, *SCIV*, 23, 1972, 2, p. 500; idem, *Dictionar*, 1976, p. 294, 295; I. Mitrofan, *ActaMN*, IX, 1972, p. 146; Gh. Păpilian, Gh. Poenaru-Bordea, *SCIV*, 24, 1973, 2, p. 246, nota 11; Al. Popa, *op. cit.*, p. 19, 21, 25; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 140.30; Maria Comsa, *Pontica*, X, 1977, p. 225; I. Hica-Câmpeanu,

noscuta așezare multimilenară. Ele au fost datate în secolele IV—V, VII—VIII.

Trei așezări prefeudale au fost descoperite la *Luduș*: „Bara“, „Fabrica de zahăr“ și „Ferma legumicolă“. La „Bara“⁴², punct situat în hotarul nord-vestic al orașului, există o așezare din secolul al IV-lea. Vestigiile descoperite (fragmente ceramice), în așezare, se află în colecția arheologică a Liceului nr. 1 din localitate.

La „Fabrica de zahăr“⁴³, la joncțiunea dintre terenul acesteia și terenul Topitoriei de cânepă, în malul drept al Mureșului au fost dezvelite două bordeie prefeudale, distruse în parte de apele Mureșului. Adâncite la 0,80 m față de nivelul actual, bordeiele au avut în pământul de umplură, amestecat cu multă cenușă și stuf, fragmente ceramice, care, prin factura și forma vaselor, se datează în sec. IV—V.

Nu de multă vreme (1988) a fost descoperită o nouă așezare, întinsă pe cca. 4 ha, dar răvășită de lucrările agricole, în punctul „Ferma legumicolă“⁴⁴, situată în dreapta șoselei Luduș — Turda, între Luduș și Gligorești. Vestigiile din secolul al IV-lea, sunt în Muzeul județean Mureș.

La *Morești*, amplele săpături arheologice au pus în lumină bogate și variate măturii arheologice prefeudale, în mai multe puncte topografice, în care pot fi așezări. Descoperirile de la „Cetățuie“ („Podei“) le-am prezentat sumar⁴⁵.

La „Ciurgău“ („La Ciurgău“)⁴⁶, punct situat în apropiere de „Podei“, pe latura opusă a acestuia față de râul Mureș, au fost decoperitate (1951—1955) locuințe bor-

Alexe Mureșan, *Marisia*, VIII, 1978, p. 762.5; I. Hica-Câmpeanu, *ActaMN*, XV, 1978, p. 292.5; C. Gaiu, *ActaMP*, III, 1979, p. 541; D. Protase, Valeriu Lazăr, Mihai Grozav, *Apulum*, XXV, 1989, p. 181—205; Valeriu Lazăr, *RB*, VII, 1993, p. 85, nota 26.

⁴² A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 141.31.

⁴³ D. Popescu, *SCIV*, XI, 1960, 1, p. 187.56; idem, *Dacia*, IV, 1960, p. 582.59, 584.59, 585.59; M. Rusu, *Materiale*, VIII, 1962, p. 351; M. Macrea, I. H. Crișan, *ActaMN*, I, 1964, p. 331, 356.62.

⁴⁴ Cercetări (sondaje), V. Lazăr (iulie-august 1988).

⁴⁵ Vezi nota 7.

⁴⁶ K. Horedt și colab., *SCIV*, IV, 1953, 1—2, p. 292; V, 1954, 1—2, p. 199—233; K. Horedt, *Materiale*, V, 1959, p. 85; I. Nestor, *SCIV*, IV, 1953, 1—2, p. 6, 86; I. H. Crișan, în *AȘMM*, 3, 1955—1956, p. 43, nota 32.

dei, de formă pătrată, de cca. 3—4 m sau 6×6 m, cu inventar în ele (secolele V—VI).

Vestigii prefeudale (sec. V—VI) și feudale timpurii au fost identificate în „Grădina castelului”⁴⁷, punct situat pe prima terasă a Mureșului.

Pe „malul Mureșului”⁴⁸, în regiunea periferică, spre est, în partea opusă a așezării, lângă vechiul mal al Mureșului, pe prima terasă, în cele trei șanțuri sectionate (55 m²) au fost scoase, de asemenea, urme de locuire din secolele V—VI și XI—XII.

Și în alt punct, situat în apropierea „Podeului”, prin care trec urme de fortificații ale așezării de la Morești, „Măzăriște”⁴⁹, au fost descoperite vestigii prefeudale, de culoare cenușie și oase de animale mari (sect. LVII). În campania din 1955, s-a dezvelit în acest punct un bordei a cărei ceramică, deși are unele afinități cu cea din sec. VI, se deosebește radical de aceasta prin nuanța sa roșiatică-neagră, confecționată cu mâna, parțial cu roata, fiind considerată ca aparținând secolelor VIII—X.

O așezare de lungă durată, distrusă de lucrările agricole, a fost descoperită la Ogra — „Fermă”⁵⁰. Cercetările și sondele făcute (Zrinyi, 1977) au pus în lumină aici numeroase fragmente de vase prefeudale, decorate cu benzi în val.

La Papiu Ilarian există o așezare de înălțime în punctul „Boroserbea”⁵¹, din care au ieșit la iveală fragmente ceramice de culoare cenușie, ornamentate cu linii ondulate. O altă așezare este la Petrilaca, în punctul „Ciortas”⁵² (săpături Székely Z.).

⁴⁷ Vezi nota 46.

⁴⁸ K. Horedt și colab., *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 649; I. H. Crișan, *AȘMM*, 3, p. 43.

⁴⁹ K. Horedt și colab., *SCIV*, IV, 1953, 1—2, p. 292; VI, 1955, 3—4, p. 649; K. Horedt, *Materiale*, IV, 1957, p. 181, 183; V, 1959, p. 83, 84, 88; idem, *Dacia*, I, 1957, p. 305.8; XVIII, 1974, p. 177—188; idem, *Contribuții*, p. 39; D. Popescu, Vl. Dumitrescu, *SCIV*, VIII, 1957, 1—4, p. 341.56, 358.56; Maria Comșa, *Dacia*, V, 1961, p. 613; Al. Popa, *op. cit.*, p. 22, 25; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 142.32.

⁵⁰ V. Lazăr, *Marisia*, VIII, 1978, p. 766, 767; D. Protase, A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 78.III, pl. LII/a, b.

⁵¹ I. Téglás, *ArchÉrt*, XXXI, 1911, p. 78.

⁵² D. Popescu, *SCIV*, IX, 1958, 1, p. 142.20; idem, *Dacia*, II, 1958, p. 481.20, 490.20; Székely

În acest punct, aflat la est de sat, pe un mic platou de pe malul stâng al pârâului, pe o platformă ovală de pietre au fost descoperite numeroase fragmente de vase, datate în secolele IV—V. Vasele au fost făcute cu mâna, din pastă grosolană cu buza răsfrântă în afară și cu fundul plat, dar au existat și vase confecționate la roată, decorate cu linii paralele incizate. Un fragment a fost decorat cu linii ondulate. În contextul ceramicii a mai fost găsită o mică placă din fier, o fusaiolă din lut, o mandibulă etc.

La Sălașuri, la „Panta de cărămidă”⁵³, punct situat în valea laterală a Târnavei Mici, săpături sistematice (Székely Z., 1959, 1960, 1961), au dus la decopertarea unor locuințe-bordeie, cu pietrare (vetre), cu inventar divers și bogat (ceramică, „vase de tip Praga” etc.), datate în sec. VII—VIII. Așezarea prefeudală a suprapus o alta din Latène-ul dacic și aparține elementului autohton peste care se constată influențe slave și bizantine.

Prin aceleași investigații, au fost scoase la lumină din „terenul lui Szolga Petru”⁵⁴ un vas și fragmente de vase din pastă zgrunțuroasă, lucrate la roată, din „perioada prefeudală”.

Z., *Materiale*, VI, 1959, p. 189—192.2; idem, *SCN*, III, 1960, p. 558.12; idem, *Aluta*, I, 1969, p. 68.VI, 72; Al. Popa, *op. cit.*, p. 19, 25; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 143.35, pl. LXXXIV.

⁵³ D. Popescu, *SCIV*, XII, 1961, 1, p. 138.51; XIII, 1962, 1, p. 212.94; idem, *Dacia*, V, 1961, p. 573.54, 580.54, 581.54; VI, 1962, p. 526.94, 530.94, 531.94; Székely Z., *SCIV*, XIII, 1962, 1, p. 54, 56; idem, *Materiale*, VIII, 1962, p. 338; IX, 1970, p. 298.2, 301; idem, *Cumidava*, III, 1969, p. 100.2; idem, *Dacia*, XV, 1971, p. 357; idem, *Aluta*, I, 1971, p. 129, 135, 137, 133, fig. 3/5; idem, *Marisia*, V, 1975, p. 71—80; VI, 1976, p. 121; idem, *Symposia Thracologica*, 5, Mircurea Ciuc, 1987, p. 137; M. Comșa, *Dacia*, XII, 1968, p. 363; Ioan Pop, *Cumidava*, II, 1968, p. 12; idem, *Materiale*, X, 1973, p. 247; Ghepută Coman, *ArhMold*, VI, 1969, p. 313; idem, *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 301; idem, *Danubius*, IV, 1970, p. 168; Bucur Mitrea, *SCIV*, 20, 1969, 3, p. 364; Șt. Ferenczi, *ActaMN*, VII, 1970, p. 568, nota 14; V. Spinei, D. Monah, *MemAntiq*, II, 1970, p. 384, 386; idem, *Materiale*, X, 1973, p. 263; M. Rusu, *Apulum*, IX, 1971, p. 718; Gh. Lazin, *StCom*, Satu Mare, III, 1975, p. 72; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 144—145.39; C. Gaiu, *Apulum*, XVII, 1979, p. 268; Ioan Mitrea, *Carpica*, XII, 1980, p. 72, 107; idem, *Symposia Thracologica*, 5, Mircurea Ciuc, 1987, p. 103, 104; Dan Gh. Teodor, *ArhMold*, IX, 1980, p. 79.

⁵⁴ Székely Z., *Materiale*, VIII, 1962, p. 338.7.

Din „perioada mai târzie a epocii prefeudale“ se menționează descoperirea a două fragmente de vase la *Sărățeni*⁵⁵.

Se pare că, prin mulțimea descoperirilor, cele mai multe așezări prefeudale au fost în aria municipiului *Sighișoara*. O așezare a fost cercetată în zona „*Bisericii din Deal*“⁵⁶ (Gh. Baltag). În stratul de humus antic de aici, de culoare neagră, au apărut fragmente ceramice din „pastă cenușie-zgrunțuroasă, aparținând unor vase mici, decorate cu „coaste“, benzi de striuri, caneluri late distanțate, linii în val asociate cu caneluri, datate în sec. IV—VII. O alta — în „*Casa Vlad Dracul*“⁵⁷, unde în stratul de cultură, în humusul antic, de culoare neagră-cenușie, au fost descoperite fragmente ceramice din aceleași secole.

Pe „*Dealul Viilor*“⁵⁸, terasă inferioară aflată pe malul drept al Târnavei Mari, este, se pare, o așezare reprezentativă pentru perioada postromană, cu urme de continuitate neîntreruptă (săpături sistematice — R. Harhoiu, Gh. Baltag). Așezarea, cu locuințe-bordeie, are un inventar foarte bogat și variat; ea se eșalonează cronologic între secolele III—IX. Și pe „*Platoul Câmpului*“⁵⁹ este o așezare din sec. IV—V. Din ea au fost colecționate (prof. V. Gavronschi, Școala generală nr. 5, Sighișoara) fragmente de vase mari de provizii din ceramică cenușie, aspră și fragmente de vase din ceramică cenușie și gălbui-roșcată, decorată prin ștampilare cu roțița sau cu decorurile specifice (banda de linii incizate în alternanță cu banda în val etc.).

Vestigii prefeudale, probabil din așezări, au mai fost scoase la suprafață în punctele „*Valea Bendorfului*“⁶⁰ („Beșa“, ceramică din sec. VI—VIII), „*Valea Dracului*“⁶¹ și „*Valea Șoromiclea*“⁶² (sec. IV—VI).

La *Sângeorgiu de Mureș* se cunosc, de asemenea, mai multe așezări. Prima așezare descoperită este cea de la „*Capela*

Măriaffy“⁶³ (sondaje Székely Z., 1959), datată, prin ceramică, în sec. VIII—X). Ei îi aparține, probabil, și un cercel din bronz. A doua așezare (cercetări — G. Trohani, 1988) este „*Sub Ghera*“⁶⁴. Două așezări, situate pe terasa superioară a Mureșului, una în centrul localității, pe „*Vârful Dealului*“⁶⁵, alta la ieșirea din comună, deasupra șoselei naționale Târgu Mureș — Reghin, în punctul „*Dealul Bunii*“⁶⁶, cu locuințe-bordei și vetre-pietrar, exploatate parțial (V. Lazăr, 1988, 1989) aparțin secolelor VII—VIII.

Și la *Șoromiclea*⁶⁷ se menționează urme arheologice prefeudale (sec. IV—V, VI—VIII).

La *Târgu Mureș* există două așezări prefeudale. Prima a fost sondată (Al. Bogdan, 1960) în „*Cetate*“⁶⁸, în jurul bisericii reformate și aparține sec. III—IV (ceramică tip Sântana de Mureș) și IX—X. A doua (cercetări N. Vlăsa) este la „*Fabrica veche de cărămizi*“⁶⁹, fiind datată, prin ceramică, în secolele IV—VI, și în faza „slavă târzie“.

De la *Valea Izvoarelor*, din punctul „*Domacla*“⁷⁰ provin fragmente ceramice și bucăți de zgură din fier, probabil dintr-o așezare prefeudală. Tot în spațiul localității, la „*Măzăriște*“⁷¹, au fost scoase numeroase fragmente de vase în formă de ghivece de flori, decorate cu benzi de linii nodulate, din secolul al IV-lea.

O așezare cu locuințe de suprafață (sondaje A. Zrinyi, 1960) a fost descoperită

⁵⁵ D. Popescu, *SCIV*, IX, 1958, 1, p. 142.12; idem, *Dacia*, II, 1958, p. 480.12, 490.12; Székely Z., *Materiale*, VI, 1959, p. 189; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 147.44.

⁵⁶ Székely Z., *ibidem*, p. 188; A. Zrinyi, *ibidem*; G. Trohani, *Cercetări*, 1988, p. 5.

⁵⁷ Valeriu Lazăr, Ilarie Opreș, *Apulum*, XXVI, 1989, p. 91—97.

⁵⁸ *ibidem*.

⁵⁹ Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 102.5.

⁶⁰ D. Popescu, *SCIV*, 15, 1964, 4, p. 566.116; idem, *Dacia*, VIII, 1964, p. 387/116, 402.116; Al. Bogdan, *StMat*, II, 1967, Târgu Mureș, p. 80; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 148.47 b — 149; idem, *Marisia*, VII, 1977, p. 97; I. H. Crișan, *Itinerare*, 1982, p. 240.20.

⁶¹ K. Horedt și colab., *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 675.14; V. Vlăsa, *ActaMN*, II, 1965, p. 22.6 a, p. 37, fig. 14; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 149.47 c; I. Hica-Câmpeanu, *ActaMN*, XVI, 1979, p. 163, 164, nota 52; I. H. Crișan, *Itinerare*, p. 240.

⁷⁰ A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 149.49.

⁷¹ *ibidem*.

inceputul secolului al IV-lea și atribuindu-i populației băștinașe daco-romane.

La *Gheja*⁸², probabil dintr-un inventar funerar provin două vase de factură pontică (M.I.T., inv. nr. 1933, 1937). Cele două vase, cenușii, lustruite (oală cu trei torți: cană cu gât lung) au fost găsite, probabil, împreună cu o ulcică pântecoasă, cu o cană cu gât lung de culoare roșie și cu capacul unui vas. Primele vase aparțin culturii Sântana de Mureș; restul (3) sunt de factură romană, toate datate în sec. III—IV.

La descoperire izolată, probabil tot dintr-un inventar funerar, se dă ca provenind de aici o fibulă cu semidisc.

Descoperirea unor morminte, din sec. III—VII, este menționată și la *Iernut* — „*Bede*”⁸³.

La *Lechința de Mureș* se menționează descoperirea unui mormânt izolat și a unei necropole prefeudale. Mormântul de incinerare, a fost descoperit, în 1916, în „malul Mureșului” la „*Săliște*”⁸⁴. Necropola a fost descoperită în „cimitirul” actual, situat în marginea de vest a satului, de fapt în prelungirea „*Săliștei*”⁸⁵. Săpăturile arheologice (K. Horedt și colab., 1951) au dezvelit patru morminte de înhumare, în colțul vestic al cimitirului (suprafața C₁). Un mormânt avea craniul deformat artificial.

Pe baza inventarului mormintele au fost încadrate în secolul al VI-lea, fiind considerate ca făcând parte din primul orizont (475—567) al perioadei existenței regatului gepid. Inventarul mormintelor consta din vârfuri de săgeți cu trei tășuri sau cu două cârlige laterale, o sabie lungă, împreună cu mânerul (de 69 cm), un cercel de bronz cu un cub poliedric.

O nouă cercetare a necropolei de înhumare de aici (V. Lazăr, 1985, 1986) nu a dus la alte descoperiri.

Altă necropolă prefeudală importantă a fost explorată (1951—1955) la *Morești* — „*Hulă*”⁸⁶, platou situat deasupra Mureșului, în apropierea „*Podului*”. Mormintele (în total 104) au aparținut culturii Noua și perioadei prefeudale. Ultimele aveau bărbații înmormântați înarmați cu săbii scurte, ușor curbate (*scramasax*), cu spade lungi, cu scuturi și cu arcuri, cu tolbe de săgeți de vânatoare cu vârfuri mari romboidale și altele cu trei muchii. Femeile aveau haina prinsă cu fibule digitate din bronz și din argint, iar pe haine — podoabe (coliere cu mărgelile, cercei din argint cu cuburi ornamentale, brățări și inele). Părul le era prins cu piepteni frumoși ornamentați. Mormintele mai conțineau unelte ca și în așezarea corespunzătoare — „*Podii*” (râșnițe, topoare, seceri, foarfeci, cuțitoaie, cute etc.). Prin analogiile din unele morminte și cimitire din regiunea Tisei, inventarul mormintelor prefeudale de pe „*Hulă*” aparține unei populații gepide.

Patru morminte au fost dezhumate în una din cele cinci movile situate pe terasa „*La biserică*” din *Oarba de Mureș*⁸⁷. Inventarul unui mormânt (cu inel de tâmplă din bronz, ceramică lucrată la roată) le încadrează, cu probabilitate, în perioada prefeudală târzie.

La *Sighișoara* cunoaștem descoperirea unor morminte izolate, dar și a unor necropole. În punctul „*Bendorf*” („*Bajendorf*”)⁸⁸, într-un mormânt (Inventarul în Muz. Sighișoara), datat în sec. VI—VII, considerat a fi aparținut populației autohtone, au fost descoperiți, doi cercei poliedrici din bronz, în asociația unor boabe carbonizate.

⁸² K. Horedt și colab., *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 670, fig. 14.1, p. 671, nr. 6, p. 672, fig. 15/6—7; K. Horedt, *Contribuții*, 1958, p. 24, 51; idem, *SCIV*, 18, 1968, 4, p. 576, nota 5; idem, în *Unitate și continuitate*, 1968, p. 73, nota 1, p. 74 (harta); Gh. Diaconu, *Dacia*, VIII, 1964, p. 196, fig. 16; IX, 1965, p. 299, nota 3; Al. Popa, *Marisia*, VI, 1976, p. 18.

⁸³ N. Vlăssu, *SCIV*, XIII, 1962, p. 153—156, 203; M. Macrea, I. H. Crișan, *ActaMN*, I, 1964, p. 331, 355.55 b.

⁸⁴ Vezi nota 41; Valeriu Lazăr, *RB*, VII, 1993, p. 81—83; nota 17 (cu bibliografia).

⁸⁵ Vezi nota 41.

⁸⁶ Vezi nota 7.

⁸⁷ Informație N. Vlăssu.

⁸⁸ Gooss, *AVSL*, 1876, 501; V. Pârvan, *Getica*, p. 384, 413; I. Nestor, *Stand*, p. 119; idem, *PZ*, XXVI, 1935, p. 47.33; K. Horedt, *Germania*, XXV, 1941, p. 123—124 (il.); idem, *Contribuții*, 1958, p. 108.9; idem, *Untersuchungen*, 1958, p. 93, nr. 35; idem, *SCIV*, XV, 1964, 2, p. 195; 17, 1966, 1, p. 213; Ioan Pop, *Cumidava*, I, 1967, p. 102, 105.2, 110.46 b; II, 1968, p. 15, nota 24; M. Comșa, D. Ignat, *Dacia*, XV, 1971, p. 349; D. Popescu, *Dacia*, XVIII, 1974, p. 200, 213; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 145.41 a; I. Hica-Câmpeanu, Alexe Mureșan, *Marisia*, VIII, 1978,

În „*Cartierul plopilor*“⁸⁹ („*Hertes*“ a fost descoperit un mormânt de înhumăție, cu inventar din secolul al VI-lea (în M.I.T.).

Pe „*Dealul viilor*“⁹⁰, terasă aflată pe malul drept al Târnavei Mare, în apropierea așezării preponderent post-romane (prefeudale), a fost explorat (R. Horheiu, Gh. Baltag) și cimitirul acesteia, datat în secolele IV—VI.

La „*Pârâul Hotarului*“⁹¹, punct situat în dreapta drumului ce duce spre Șaeș a fost explorat, prin săpături (N. Lupu, I. Mitrofan, Gh. Moldovan, 1960) un cimitir de incinerăție, cu un bogat și divers inventar, care documentează continuitatea daco-romană și după 271 (inclusiv sec. IV).

O mare necropolă a fost explorată la *Sântana de Mureș* (Kovács I., 1903)⁹². Situată în nord-vestul comunei, pe malul drept al Mureșului, necropola a conținut morminte de înhumăție (74 exhumate), cu un bogat și variat inventar (cuțite, silexuri, sule, ace de cusut, prășnele, pensete, o sabie din fier ș.a.).

Printre vestigiile descoperite s-au remarcat piese de port: cataramă, fibule din argint sau bronz (cu picior întors sau o placă cu disc la cap), mărgelă (din chihlimbar, pastă, calcedoniu), coliere din plăci de argint, piepteni cu mâner semicircular, pandantive.

Ceramica a fost constituită din numeroase vase (peste 100), evolute din ceramică romană provincială. În structura, forma și decorul unor vase erau și elemente stilistice mai vechi, Latene, sau pontice.

p. 763; I. Hica-Câmpeanu, *ActaMN* XVI, 1979, p. 166; Mihaela Mănușu-Adămoșteanu, *SCIVA*, 31, 1980, 2, p. 319.

⁸⁹ Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 98.5—100; Ioana Hica-Câmpeanu, Alexe Mureșan, *Marisia*, VIII, 1978, p. 761—763, pl. LXXIX—LXXX.

⁹⁰ Vezi nota 58. Ultimele descoperiri comunicate de Gh. Baltag, cu prilejul sesiunii Muzeului județean Bistrița, martie 1994.

⁹¹ Cimitirul l-am prezentat mai pe larg, vezi *RB*, VII, 1993, p. 87 (nota 29, cu bibliografia).

⁹² B. Pósta, *ErdMúzeum*, 1906, 102—109; Kovács I., *Dolq*, III, 2, 1912, p. 250—367 (il.); E. Brenner, *BRGK*, VII, 1912, p. 262—267 (il.); C. C. Diculescu, *Wandalen und Goten*, p. 16—17; E. Beninger, *Westgotalen Zug*, 9—15; idem, *Mannus*, XXX, 1938, p. 128; A. Alföldi, *Arch Hung*, IX, 1932, p. 41—43; Bologna-Lenghel, *Fragmente*, p. 16, 20; C. Daicoviciu, *AISC*, III,

1935—1940, p. 266, 267; idem, *La Trans*, p. 241—244; M. Roska, *AISC*, I, 1932, p. 69; idem, *ErdRep*, 1942, p. 165—166, nr. 144; M. Párducz—I. Korék, *ArchErt*, 1946—1948, p. 301, 304—306, 309; K. Horedt, *SCIV*, I, 1950, 1, p. 123; D. Berciu, *SCIV*, II, 1951, 1, p. 95, nota 80; K. Horedt, *SCIV*, II, 2, 1951, p. 212; VI, 1955, 3—4, p. 675.13; 17, 1966, 1, p. 212; 18, 1967, 4, p. 575, 576, 577, 578, 582, 583, 584, 585, 586, 589, 590.7, 10, 591; idem, *Contribuții*, 1958, p. 24.56, 51.6, 59, fig. 8; idem, în *Unitate și continuitate*, 1968, p. 74, 75, 82; B. Mitrea și colab., *SCIV*, IV, 1953, 1—2, p. 229; R. Vulpe, *Materiale*, I, 1953, p. 467, 499, 500; M. Petrescu-Dâmbovița și colab., *SCIV*, VI, 1955, 1—2, p. 177; I. H. Crișan, în *AȘMM*, 3, 1956, p. 42; idem, *Ceramica daco-getică*, 1969, p. 274, 275 a; I. G. Rusu, V. Mareș, *Materiale*, II, 1956, p. 37—38; A. Dankanits, I. Ferenczi, *Materiale*, VI, 1959, p. 612, 614; D. M. Matei, *Dacia*, III, 1959, p. 576—577; B. Mitrea, *Dacia*, III, 1959, p. 474, nota 7, p. 481; A. Nitu, Emilia Zaharia, Dan Gh. Teodoru, *Materiale*, VI, 1959, p. 536, 537; C. Preda, *SCIV*, X, 1959, 2, 355, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366; 16, 1965, 2, p. 270; idem, *Materiale*, VII, 1961, p. 505, 506, 507; D. Protase, *SCIV*, X, 1959, 2, p. 481; idem, *Dacia*, VI, 1962, p. 193; VIII, 1964, p. 180, 182, 183, 187; XIII, 1969, p. 315, nota 55; idem, *Riturile*, 1971, p. 135, 158; idem, *Banatica*, I, 1971, p. 103; Gh. Diaconu, *SCIV*, XI, 1960, 1, p. 59, 60, 65; XII, 1961, 2, p. 276, 280, 281; 15, 1964, 4, p. 467—483; 16, 1965, 4, p. 819; idem, *Dacia*, V, 1961, p. 419; VII, 1963, p. 302, 308, fig. 5; VIII, 1964, p. 196, fig. 1/1, 198, 200; IX, 1965, p. 299, nota 3; XIII, 1969, p. 379, nota 18, p. 383, nota 20; XIV, 1970, p. 244—245; XV, 1971, p. 265, anexa III/1; XVI, 1973, p. 258; idem, *Dictionar*, 1976, p. 542; I. Nestor, în *IstRom*, I, 1960, p. 687, 688, 690, 692; idem, *SCIV*, XI, 1960, 1, p. 18; Ion Ionită, *ArchMold*, I, 1961, p. 300; IV, 1966, p. 189, 220, 222, 223, 224, 225, 226, 230, 232, 235, nota 147, p. 236, 237, 239, 240, 243, fig. 35, 246, fig. 36; idem, *Carpica*, IV, 1961, p. 203; C. Matasă, I. Zamosteanu, M. Zamosteanu, *Materiale*, VII, 1961, p. 346; Em. Zaharia, Nic. Zaharia, *ArchMold*, I, 1961, p. 215, nota 1, 266, notele 6, 7, 17, nota 1; Petre Aurelian, *Dacia*, VI, 1962, p. 239, 242, 262; idem, *Materiale*, VIII, 1962, p. 572; idem, *SCIV*, XV, 1964, 1, p. 63, 70, 75, 76; I. T. Dragomir, *Materiale*, VIII, 1962, p. 15; D. G. Teodoru, Em. Zaharia, *Materiale*, VIII, 1962, p. 40, 41, 42; N. Zaharia, Em. Zaharia, V. Palade, *Materiale*, VIII, 1962, p. 596, 597; Em. Condurachi, *Dacia*, VIII, 1964, p. 29; Bakó G., *SCIV*, 17, 1966, 1, p. 39; 19, 1968, 1, 68, 70, 72, 73, 79; 20, 1969, 3, p. 464; 22, 1971, 1, p. 80, 81; idem, *Cumidava*, II, 1968, p. 30, 31, 33, nota 38; p. 38, fig. 2; p. 42; Suzana Dolinescu-Ferche, *SCIV*, 17, 1966, 1, p. 153; D. Berciu, Suzana Dolinescu-Ferche, Gh. Rădulescu, M. Ionescu, *SCIV*, 17, 1966, 2, p. 378; V. Palade, *ArchMold*, IV, 1966, p. 266, nota 2, p. 265, nota 7; idem, *SCIVA*, 32, 1981, 2, p. 211, 214; Gh. Diaconu, Egon Dörner, *Dacia*, XI, 1967, p. 353, nota 18; Székely Z., *Cumidava*, I, 1967, p. 284, 285; idem, *Aluta*, I, 1969, p. 7, 8, 15.3, 16, 18, 67, 79, 80, 81, 83, 84, 85; Cătălina Blosiu, *ArchMold*, VI,

În ansamblu, inventarul mormintelor datează necropole în sec. III—IV, cuprinzând elemente de inventar nord-pontice, de origine germanică, cât și elementele de continuitate daco-romană.

Prin prioritatea săpăturilor și specificul inventarului, necropola de aici a dat numele culturii Sântana de Mureș.

Descoperiri sepulcrale există și la *Târgu Mureș*. Un mormânt cu inventar (un pahar din sticlă, trei vase din lut) probabil din sec. IV, a fost descoperit la „*Fabrica veche de cărămizi*”⁹³ iar la fostul „*Parc sportiv*”⁹⁴ a fost explorată o ne-

1969, p. 146, notele 25, 32, 33, p. 147; idem, *MemAntiq.* I, 1969, p. 170, nota 8, p. 172, nota 9; M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, 1969, p. 475; Ioan Mitrea, *Carpica*, II, 1969, p. 227, 230; Maria Comșa, *Crisia*, IV, 1974, p. 67, nota 13; idem, *Pontica*, X, 1977, p. 224; D. Popescu, *Dacia*, XVIII, 1974, p. 208; Luciana Oancea, *Documenta Valachica*, VI, 1974, p. 72; G. Marinescu, *Șt. Dânilă*, FI, IV, 1976, p. 29, nota 24; Al. Popa, *op. cit.*, p. 17—18, 25; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 147.46 — 148 a, b; Cloșca I. Băluță, *Apulum*, XVIII, 1979, p. 198; I. Hica-Câmpeanu, *ActaMN*, XVI, 1979, p. 163, 164, nota 52; M. Babeș, *SCIV*, 32, 1981, 3, p. 323; Valeriu Lazăr, *RB*, VII, 1993, p. 87—88 (nota 30, cu bibliografia).

⁹³ K. Hordet și colab., *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 675.14 b; N. Vlăsa, *ActaMN*, II, 1965, p. 22.6 a, p. 37, fig. 14; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 149.47 c; I. Hica-Câmpeanu, *ActaMN*, XVI, 1979, p. 163, 164, nota 52; I. H. Crișan, *Itinerare*, 1982, p. 240.20.

⁹⁴ B. Pósta, *ErdMúzevk*, 1903, p. 37; Șt. Kovács, *Dolg*, VI, 1915, p. 278—296 (il.), 317—324; M. Roska, *AISC*, I, 1932, p. 69; Gy. Török, *DolgSzeged*, XII, 1936, p. 148; E. Beninger, *Westgotalan Zug*, p. 12—13; idem, *Mannus*, XXX, 1938, p. 127—128; W. Mathas, *UJB*, III, 1923, p. 179; C. Daicoviciu, *RT*, VI, 1940, p. 58, 69; idem, în *IstTrans*, I, 1963, p. 62; I. G. Russu, *Indicele cejalic*, p. 2—5; idem, *Mișcarea medicală română*, I—II, 1942, p. 96 (il.); R. Vulpe, *Materiale*, I, 1953, p. 500; K. Hordet și colab., *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 627, 675.14. 668, idem, *Contribuții*, 1958, p. 24, 57, 59, fig. 8, 108.43; M. D. Matei, *Dacia*, III, 1959, p. 576—108.53; D. M. Matei, *Dacia*, III, 1959, p. 576—577; B. Mitrea, *Dacia*, III, 1959, p. 474, nota 4; I. Nestor, *SCIV*, X, 1959, 1, p. 53; Șt. Ferenczi, *OmCD*, 1960, p. 199; M. Macrea, I. Nestor, în *IstRom*, I, 1960, p. 635, 688; Gh. Diaconu, *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 280; idem, *Dacia*, V, 1961, p. 419; VIII, 1964, p. 194, 196, fig. 1/2; IX, 1965, p. 299, nota 3; I. Ioniță, *ArhMold*, I, 1961, p. 300.15; IV, 1966, p. 189, 214, 220, 221, 222, 223, 224, 230, 232, 237, 240, 243, fig. 15; Em. Zaharia, N. Zaharia, *ArhMold*, I, 1961, p. 216, notele 2, 8; Petre Aurelian, *Dacia*, VI, 1962, p. 252; idem, *SCIV*, XV, 1964, 1, p. 75, 76; D. Protase, *Dacia*, VI, 1962, p. 193; VIII,

cropolă de înhumație (Kovács I., 1909, 1910). Punctul, situat la marginea terasei din stânga Mureșului, a intrat în atenția cercetării îndeosebi datorită existenței acestei necropole. Din cimitir au fost dezvelite 14 morminte de înhumație, toate devastate încă din antichitate. Dintre morminte, opt au avut un inventar asemănător celor de la Sântana de Mureș (vase lucrate la roată, confecționate în marea lor parte dintr-o pastă cenușie, cătărâmi din bronz și din fier, piepteni din os, mărgelile de chihlimbar și de sticlă, verigi din bronz și din argint, cuțitase din fier, un toporaș din argint, un ac din bronz etc.).

Restul mormintelor (6) erau din prima jumătate a secolului al VII-lea, cu inventar asemănător celor din necropola de la Band. Câteva morminte din necropolă, dezvelite (5) nu au avut inventar; ele au fost probabil mai noi.

O mică necropolă a fost dezvelită și la *Valea Largă*⁹⁵. Inventarul mormintelor aparținut secolelor VI—VII.

Multe mărturii arheologice prefeudale sunt considerate *descoperiri izolate*. Neîndoielnic, în marea lor majoritate, ele provin, cu precădere, din așezări, încă neidentificate, sau condițiile găsirii lor nu le pot preciza apartenența la obiectivele de habitat în care s-au aflat. Asemenea mărturii, menționate în literatura de specialitate, au fost descoperite la *Band* — „*În spatele gării*”⁹⁶ (fragmente ceramice prefeudale), *Batoș* — „*Lotul Dumbrava*”⁹⁷

1964, p. 180, 182, 183, 187; idem, *Banatica*, I, 1971, p. 103; idem, *Riturile*, 1971, p. 135; D. G. Teodoru, Em. Zaharia, *Materiale*, VIII, 1962, p. 41, 42, 43; B. Mitrea, C. Preda, *Dacia*, VIII, 1964, p. 226; Cătălina Bloșiu, *ArhMold*, VI, 1969, p. 146, nota 28; VIII, 1975, p. 220, notele 127, 129, p. 221, notele 134, 135; M. Macrea, *Viața în Dacia romană*, 1969, p. 475; Székely Z., *Aluta*, I, 1969, p. 7, 8, 14.2, 15, 79, 80, 81, 85; H. Daicoviciu, N. Vlăsa, *ActaMN*, XI, 1974, p. 18; D. Popescu, *Dacia*, XVIII, 1974, p. 191, 198, 199, 208, 210, 213; Al. Popa, *op. cit.*, p. 18, 25; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 147.47 a; M. Comșa, *Pontica*, X, 1977, p. 24; Ioana Hica-Câmpeanu, *ActaMN*, XVI, 1979, p. 163, 164, nota 52; M. Rusu, *ActaMN*, XVII, 1980, p. 148; M. Babeș, *SCIV*, 32, 1981, 3, p. 323.

⁹⁵ I. Hica-Câmpeanu, *SCIVA*, 25, 1974, 4, 517 sqq; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 149.50—150; C. Gaiu, *ActaMP*, III, 1979, p. 538.

⁹⁶ Valeriu Lazăr, *Vatra*, V, 4(49), mai 1975, p. 7.

⁹⁷ V. Vasilev, *ActaMN*, III, 1966, p. 412.

(vas din lut, piriform, lucrat la roată, din sec. IV—V, provenind probabil dintr-un mormânt), *Dumbrăvioara*⁹⁸ (fibulă de aur în formă de cicladă, cu ochi de granat, sec. IV—V), *Eremitu*⁹⁹ (vârfuri de săgeți din fier), *Ozd*¹⁰⁰ (fragmente ceramice prefeudale „din hotarul satului“), *Sălașuri*¹⁰¹ (o bucată de cataramă din argint și patru cei din aur cu un cub plat, din faza timbră fragmente ale unei fibule din argint, probabil prefeudale), *Sighișoara*¹⁰² (doi cercei din aur cu un cub plat, din faza timpurie a perioadei), în împrejurimile municipiului *Târgu Mureș*¹⁰³ (o fibulă din bronz cu semidisc, datată în sec. IV), la *Viișoara*¹⁰⁴ (de pe teritoriul fostului sat Domald, contopit cu Viișoara — ceramică) și *Vișinelu*¹⁰⁵ (un vas de lut din sec. IV, descoperit într-un mormânt, aflat în curtea școlii; piesa în Muz. jud. Bistrița).

Multe descoperiri aparțin, apoi, unor *tezaurare monetare* sau *monede izolate*. Tezaurarele monetare, ca și monedele izolate din perioada postromană sunt dovezi evidente ale continuității daco-romane în spațiul județului Mureș. Ele întregesc gama descoperirilor post-romane, prefeudale. Astăzi se cunosc tezaurare monetare romane târzii sau bizantine care au circulat în această perioadă și au fost, apoi, tezaurizate. Monede de la Focas (602—610) sunt menționate, ca găsite, într-un mormânt cu inventar la *Band* — „*Cetatea surpăturii*“¹⁰⁶. La *Cipău* — „*Gârle*“¹⁰⁷ a fost

descoperit un *tezaur monetar*. Săpăturile din 1953 (N. Vlassa) au cules din vatra unui bordei 16 monede romane din bronz, datând din epoca constantiniană, în asociație cu ceramică. Ele aparțin împăraților Constantius I (306/7—337) — 3, Constantinus II (317—340) — 2, Constantius II (323—361) — 7 și Valentinian I (364—375) — 3. O monedă s-a pierdut.

Probabil, tot dintr-un *tezaur monetar* provin două monede bizantine, descoperite la *Cipău* — *Sfântu Gheorghe* — „*Peșes*“¹⁰⁸: un *solidus* de la Iustinian (525—565) și o monedă de la Focas (602—610).

De la *Cristești*¹⁰⁹ provin (în Muzeul județean Mureș) un număr de 14 monede postromane (colecționate de A. Filimon), emise de împărații Constantinus I (306/7—337) — 1, Constantius II (323—361) — 8, Valentinianus I (364—375) — 4 și Honorius (395—423) — 1. Ele atestă că așezarea romană de aici a fost locuită până în secolul V, când locuitorii s-au retras apoi din lunca deschisă, largă, a Mureșului probabil în așezarea fortificată de la Morești.

La *Iernut* — „*Fundu Bedeelor*“¹¹⁰, pe teritoriul cimitirului de incinerare distrus,

B. Mitrea, *SCIV*, XII, 1, 1961, p. 150.31; N. Vlassa, *SCIV*, 16, 1965, 3, p. 510—512; D. Protase, *PC*, 1966, p. 113, 114, 162.11; p. 161, fig. 10.11; p. 163.11, nota 413; p. 186, 188, 189, 197, 198, 225, 231; C. Preda, *SCIV*, 23, 1972, 3, p. 395 sqq; Al. Popa, *Marisia*, I, 1976, p. 20, 21, 24; E. Chirilă, N. Gudea, I. Chifor, *ActaMP*, III, 1979, p. 528, 532; I. Hica-Câmpeanu, *ActaMN*, XVI, 1979, p. 162; Ana-Maria Velter, *op. cit.*, p. 264, fig. 1/102; 268.90, nr. 102.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ K. Horedt și colab., *SCIV*, V, 1954, 3—4, p. 489; K. Horedt, *Contribuții*, 1958, p. 15, 17, fig. 1, p. 20; idem, *SCIV*, 18, 1967, 4, p. 582; D. Popescu, *Materiale*, II, 1956, p. 157, nota 2, p. 179, 181, 183—184; Székely Z., *SCIV*, II, 1958, p. 469—473; idem, *Aluta*, I, 1969, p. 9.1, 83; M. Macrea, în *IstRom*, I, 1960, p. 621, 625; idem, *Viata...*, 1969, p. 452, 481; D. Protase, *PC*, 1966, p. 32.12, 95, 96, 137, 161, fig. 60/20, 195; D. Tudor, *Orașe...*, 1968, p. 273; Al. Popa, *op. cit.*, p. 17, 24; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 135.16; VII, 1977, p. 99; Ana-Maria Velter, *op. cit.*, p. 263, nota 47.30.

¹¹⁰ B. Mitrea, *SCIV*, XIII, 1962, 1, p. 221.32; idem, *Dacia*, VI, 1962, p. 195, 537.32, 540.32; N. Vlassa, *SCIV*, XIII, 1962, 1, p. 153—155; idem, *ActaMN*, II, 1965, p. 32; M. Macrea, I. H. Crișan, *ActaMN*, I, 1964, p. 332; D. Protase, *PC*, 1966, p. 116 sqq; idem, *Riturile...*, 1971, p. 138; D. Tudor, *op. cit.*, p. 207; M. Macrea, *Viata...*, 1969, p. 472; Carmen Maria Patolescu, *Apulum*, XI, 1973, p. 773; idem, *MN*, I, 1974,

s-au aflat 11 monede romane, care au fost achiziționate și determinate (N. Vlassa), unele fiind emise în perioada post-romană. Monedele au aparținut împăraților Severus Alexander (222—238) — 2, Gordian III (238—244) — 1, Gallienus (253—268) — 1, Maximianus Herculius (286—305) — 1, Maxentius (306—312) — 1, Licinius I (307—324) — 4 și Licinius II (317—326) — 1.

Și în zona *Reghinului* (împrejurimi) ¹¹¹ sunt menționate descoperiri de monede romane (denari) post-aureliene (piesele s-au păstrat în colecția fostului liceu evanghelic din Sighișoara), ca și la *Sărățeni* ¹¹² (urme romane din secolul IV, obiecte, monede).

La *Sângeorgiu de Câmpie* ¹¹³ au fost găsite : un *solidus* de la Leon I (457—474) și altul de la Iustinian (525—565).

Un tezaur monetar, descoperit în 1891, cu piese (*aureus*) de la împărații Constantin II, Valens, Arcadius, Iustinian și Heraclius, a fost găsit la *Vădaș* ¹¹⁴ (au ajuns

în Muz. Naț. Maghiar, Budapesta). Probabil din această descoperire mai sunt câte o monedă din argint, de la Leon Filozoful (886—912) și Roman IV (1068—1070), precum și 3 monede din aramă, neprecizate.

Două monede din aur (astăzi în inventarul Muzeului județean Mureș), una emisă de Iustinian, alta de Mauricius, la Constantinopol, sunt date ca găsite în „*Dealul Mureș*” ¹¹⁵.

Monedelor prezentate li se asociază piesele descoperite izolat. La *Apalina* ¹¹⁶ — un *aureus* de la Iustinian, piesă găsită în 1786 (probabil în tezaur) : la *Ceaușu de Câmpie*, pe „*Dealul Mare*” ¹¹⁷ — probabil un *solidus* de aur, emis de Iustinian sau un alt împărat bizantin. De la *Criș* ¹¹⁸ provine (Muz. jud. Mureș) un denar din argint, emis la Sirmium, de Constantius II (337—361), iar de la *Idecu de Sus* ¹¹⁹ o monedă din bronz de la Teodosius II (408—456) și un *solidus* de la Valentinian III (425—455).

Un *solidus* din aur (de la Theodosius II 408—450) de la *Iernut* ¹²⁰, a intrat în colecția Cabinetului Numismatic al Muzeului de Istorie al României, cedat, în 1971, de Banca Națională a României. O piesă asemănătoare, dar de la Valentinian III (425—466), provenind de la *Luduș* ¹²¹, s-a aflat într-o colecție particulară locală. O monedă de la Diocletian (284—305), emisă în monetăria de la Heraclea, a fost gă-

p. 285, fig. 14 ; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 138.27—139 ; Ana-Maria Velter, *op. cit.*, p. 264, fig. 1/56, 266.46.

¹¹¹ M. Macrea, *AISC*, III, 1936—1940, p. 276 ; idem, *IstRom*, I, 1960, p. 621 ; V. Christescu, *Ist.mil.*, 1937, p. 74 ; D. Protase, *SCN*, I, 1957, p. 158, nr. 4 ; idem, *Autohtonii...*, 1980, p. 176, 185, 190 ; K. Horedt, *Contribuții...*, 1958, p. 34—35 ; C. Deculescu, *SCIV*, 17, 1966, 3, p. 586.8, 588.8 ; Székely Z., *Aluta*, I, 1969, p. 9.2 ; V. Lazăr, *Marisia*, V, 1975, p. 481, nota 6 ; Al. Popa, *Marisia*, VI, 1976, p. 15, 17, 24 ; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 144.36 ; I. H. Crișan, *Itinerare...*, 1982, p. 237.17.

¹¹² M. Macrea, *Viata...*, 1969, p. 472.

¹¹³ I. Marțian, *Rep*, 1920, p. 34.587 ; M. Macrea, în *IstRom*, I, 1960, p. 625 ; idem, *Viata...*, 1969, p. 481 ; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 46.43 ; Ana-Maria Velter, *op. cit.*, p. 263, nota 47/105, p. 264, fig. 1/105, p. 258.92/105.

¹¹⁴ L.R.(éthy), *ArchÉrt*, XII, 1882, p. 183 ; M. Roska, *ErdRep*, p. 295, nr. 1 ; K. Horedt și colab., *SCIV*, V, 1954, 3—4, p. 508—509 ; VII, 1956, 3—4, p. 398 ; K. Horedt, *Contribuții*, 1958, p. 18, 87, 106.6 — 107 ; idem, *Untersuchungen*, 1958, p. 96 ; I. Sabău, *SCN*, II, 1958, p. 299.58, 298, tab. 2 ; C. Preda, *Materiale*, VI, 1959, p. 864—865 ; idem, *SCIV*, 23, 1972, 3, p. 411, fig. 1/89 ; Bakó G., *SCIV*, XII, 1960, 1, p. 115 ; Const. Deculescu, *SCIV*, 17, 1966, 3, p. 589 ; D. Protase, *PC*, 1966, p. 161, fig. 60, p. 171.66, 188, 189, 190, 229 ; M. Macrea, *Viata în Dacia romană*, 1969, p. 481 ; Székely Z., *Aluta*, I, 1971, p. 149—150 ; V. Lazăr, *Marisia*, V, 1975, p. 381, nota 6 ; B. Mitrea, *SCN*, VI, 1975, p. 120.21 ; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 150.51 ; Gh. Anghel, M. Blăjan, *Apulum*, XV, 1977, p. 306 ; Ana-Maria Velter, *SCIVA*, 39, 1988, 3, p. 263, nota 47, nr. 138, p. 271, fig. 2/139.

¹¹⁵ A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 140.29 ; E. Chirilă, N. Gudea, V. Lazăr, A. Zrinyi, *Tezaure*, p. 30, 32 ; Ana-Maria Velter, *SCIVA*, 39, 3, 1983, p. 267.64.

¹¹⁶ I. Winkler, *SCN*, III, 1960, p. 440 ; C. Preda, *SCIV*, 23, 1972, 3, p. 395, fig. 1/92 ; A. Zrinyi, *Marisia*, VI, 1976, p. 126.2 ; Ana-Maria Velter, *SCIVA*, 39, 1988, 3, p. 263, nota 47.2, p. 264, fig. 1/2.

¹¹⁷ K. Benkő, *Marosszek*, p. 338.

¹¹⁸ V. Lazăr, *Marisia*, V, 1975, p. 380.3, 381 ; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 136.37.

¹¹⁹ C. Gooss, *AVSL*, XIII/2, 1876, p. 332 ; D. Protase, *PC*, 1966, 161, fig. 60.30, p. 165 ; Al. Popa, *op. cit.*, p. 17 ; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 138.25, 26 ; Ana-Maria Velter, *op. cit.*, p. 264, fig. 1/152, 268.45 (greșit Idecu de Câmpie !).

¹²⁰ Carmen Maria Petolescu, *MN*, I, 1974, p. 285 ; Ana-Maria Velter, *SCIVA*, 39, 1988, 3, p. 264, fig. 1/56, p. 266.46.

¹²¹ M. Macrea, *AISC*, III, 1936—1940, p. 300 ; K. Horedt, *Contribuții...*, 1958, p. 17, fig. 1/24, p. 20, fig. 2/24, p. 33.24 ; D. Protase, *PC*, 1966, p. 161, fig. 60/33, p. 166.33 ; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 140.31.

sită în aşezarea de la *Sighişoara* — „*Podmoale*“¹²². La *Tárnáveni*¹²³ este menţionată o monedă (*aureus*) de la Valentinian, o alta din aur de la Focas (602—610) a fost descoperită, în 1906, la *Voiniceni*¹²⁴ (după unii la Ceauşu de Câmpie, localitate apropiată).

Cum am subliniat, pe parcurs, descoperirile prefeudale enumerate sumar (mai mult schiţate) au fost puse în lumină prin investigaţii sumare sau ample (cercetări, sondaje, săpături sistematice). Cu puţine excepţii, în marea lor parte, descoperirile monetare au ajuns în circuitul ştiinţific întâmplător.

Deşi nu au fost efectuate însă suficiente cercetări, şi mai ales cercetări de amploare pentru perioada prefeudală, se constată că gama mărturiilor arheologice descoperite şi cunoscute până astăzi este largă.

Există 56 localităţi (cu 103 puncte topografice) cu descoperiri arheologice prefeudale. Majoritatea localităţilor conţin şi vestigii arheologice mai vechi, dar ele au conservat şi mărturi preţioase postromane, care, se eşalonează cronologic pe parcursul întregii perioade prefeudale, unele cu con-

¹²² K. Horedt, *Contribuţii...*, 1958, p. 38, nr. 41; M. Macrea, *IstRom*, I, 1960, p. 621; D. Protaş, *PC*, 1966, p. 169.54; N. Lupu, *Al. Mureşan, StComSibiu*, 13, 1967, p. 178, 180, 183; I. Pop, în *Cumidava*, I, 1967, p. 96, 110.46 a.

¹²³ E. Chirilă şi colab., în *StComSibiu*, 13, 1974, p. 138; C. Preda, *SCIVA*, 20, 1975, 4, p. 482.

¹²⁴ K. Horedt şi colab., *SCIV*, VII, 1956, 3—4, p. 388; K. Horedt, *Contribuţii*, 1958, p. 107.8; C. Preda, *SCN*, III, 1960, p. 412; idem, *SCIV*, 23, 1972, 3, p. 412, fig. 1/90; B. Mitrea, *SCN*, VI, 1975, p. 120.22; A. Zrinyi, *op. cit.*, p. 150.54—151 (o dată la Ceauşu de Câmpie); Ana-Maria Velter, *SCIVA*, 39, 1988, 3, p. 263, nota 74, nr. 141, p. 264, fig. 1/141.

tinuitate şi în perioada feudală timpurie. Sunt localităţi care, în aria lor, cuprind descoperiri prefeudale în mai multe puncte topografice (*Albeşti* — 4, *Band* — 2, *Batoş* — 4, *Bezid* — 5, *Cipău* — 4, *Cuci* — 2, *Goreni* — 2, *Iernut* — 10, *Lechinţa de Mureş* — 2, *Luduş* — 3, *Moreşti* — 6, *Sălaşuri* — 2, *Sighişoara* — 11, *Sângeorgiu de Mureş* — 4, *Târgu Mureş* — 3, *Valea Izvoarelor* — 2).

Având în substratul lor un puternic fond străvechi, autohton (traco-daco-roman), în marea majoritate mărturiile arheologice ale perioadei prefeudale aparţin populaţiei daco-romane. Analiza meticuloasă şi obiectivă a descoperirilor, ca şi cercetările (şi descoperirile) viitoare vor confirma, fără tăgadă, această realitate istorică.

Chiar dacă în unele aşezări sau necropole sunt sesizate şi elemente de civilizaţie ale unor populaţii alogene — *gotice* sau „*pontice*“ (*Bezid*, *Corneşti*, *Cuci*, *Dumbrăvioara*, *Gheja*, *Gorneşti*, *Lechinţa*, *Luduş*, *Târgu Mureş*), *avare* (*Band*), *gepide* (*Band*, *Lechinţa*, de *Mureş*, *Moreşti*), *slave* (*Bezid*, *Dedrad*, *Ghinari*, *Sălaşuri*, *Târgu Mureş*), *bizantine* (monede, tezaure — *Apalina*, *Ceauşu de Câmpie*, *Cipău-Sf. Gheorghe* — „*Pe şes*“, *Idecu de Sus*, *Iernut*, *Luduş*, *Săbed*, *Sălaşuri*, *Sângeorgiu de Câmpie*, *Vădaş*, *Voiniceni*), *fondul de bază al mărturiilor prefeudale este autohton, daco-roman*.

Nu ne îndoim că, în perspectiva anilor, pe măsura amplificării cercetării sistematice şi metodice a perioadei prefeudale, acest fond va fi completat, îmbunătăţit şi pus în lumină, în valoarea sa *reală*, va constitui argument temeinic, obiectiv, fundamental în legitimitatea continuităţii poporului român şi în spaţiul judeţului Mureş.

AUTOCHTONS AND ALLOGENES IN THE SPACE OF THE MUREŞ DISTRICT IN THE PRE-FEUDAL PERIOD (BETWEEN THE IIIrd — Xth CENTURIES)

— Abstract —

The archaeological research comprises up to now 56 localities (with 103 topographical points) containing discoveries of a pre-feudal character.

Apparently, one could think that pre-feudal discoveries are numerous, taking into account

the surface of the Mureş district. In reality, they are still in a small number and they are little known. Till the last decades there were not systematic and methodical preoccupations in the research of the archaeological testimonies of the pre-feudal period. Most of them were

brought into light accidentally. So, we can explain the fact that there are more restraint archaeological testimonies, capable of reflecting the discussed period.

A great number of the discoveries come from soundings and archaeological diggings achieved long ago (Bans, Sântana de Mureș, Târgu Mureș) or in the last decades (Bezid, Iernut, Lechința de Mureș, Morești, Sălașuri, Sighișoara a.s.o.).

There are also more recent discoveries, brought similarly into light, by archaeological diggings (Luduș, Sângeorgiu de Mureș). All these discoveries can now demonstrate, without any doubt, the continuity of the Romanian people in the space of the Mureș district, the uninterrupted discontinuity in the pre-feudal period.

The variety of the discovered pre-feudal testimonies come from some city structures of the period (Albești, Chinari, Jac, Morești, Sighișoara), settlements (Albești, Batoș, Bezid, Breaza, Cipău, Cornești, Gorenii, Iernut, Lechința de Mureș, Morești, Ogra, Petrilaca de Mureș, Sălașuri, Sighișoara, Sângeorgiu de Mureș, Valea Rece, Vidrasău), necropolis (Bahnea, Band, Cipău, Cucii, Iernut, Lechința de Mureș, Morești, Oarba de Mureș, Sighișoara, Târgu

Mureș, Valea Largă), or isolated tombs (Cristești, Lechința de Mureș, Sighișoara).

In the rich and varied inventory of these testimonies, ceramics is preponderant, specific to the period, but there are also other categories of pieces reflecting the civilization of the time. To these one must add the discovered treasures (Cipău, Cristești, Sighișoara, Vădaș) or the isolated coins (Apalina, Ceașu de Câmpie, Cipău, Iernut, Săbed, Sângeorgiu de Câmpie, Voiniceni) most of them, Byzantine pieces.

The analysis of the discoveries from these 56 localities proves that the entire pre-feudal period comprises numerous testimonies of the continuity of the autochthonous population in this space of the country, testimonies that complete older ones, in (in most of the cases). The reconsideration of some older discoveries (Band, Sântana de Mureș, Târgu Mureș) also demonstrate, that there are numerous autochthonous elements in their structure.

In the future, the systematic methodical and extended research of the pre-feudal period in the Mureș district, will bring, for sure, in the scientific circuit new rich testimonies of the continuity of the Romanian people.